МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: «Загальні цілі та актуальні проблеми імпортної політики України»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0513-ме
спеціальності 051 Економіка
освітньої програми Міжнародна економіка
Давиденка П.О.

Керівник: д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму, Селіщева А.В.

Рецензент: д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму, Бабміндра Д.І.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма Міжнародна економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ О.В. Гамова

«____»_____ **2024 року**

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Давиденку Пилипу Олександровичу

1. Тема роботи: «Загальні цілі та актуальні проблеми імпортної політики України»
керівник роботи: д.е.н., доцент Селіщева А.В.
затверджені наказом ЗНУ від 29 грудня 2023 року №2252-с
2. Строк подання студентом роботи 26.11.2024 р.
3. Вихідні дані до роботи: наукова та навчально-методична література, інформаційна база законодавчих та нормативних урядових актів, звіти міжнародних організацій, компаній та інших установ, публікації у фахових журналах, електронні економічні публікації, електронні ресурси.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
   1) Аналіз засад імпортної політики України;
   2) Дослідження сучасного стану та проблем імпортної політики України;
   3) Перспективи вдосконалення імпортної політики України в умовах глобальних викликів.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): У кваліфікаційній роботі було розглянуто: теоретичні засади імпортної політики України у 1 розділі, загальні цілі імпортної політики у 2 розділі, шляхи вдосконалення та перспективи імпортної політики у 3 розділі.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання Прийняв
І розділ	д.е.н., доцент Селіщева А.В.	14.09.2024	14.09.2024
ІІ розділ	д.е.н., доцент Селіщева А.В.	13.10.2024	13.10.2024
ІІІ розділ	д.е.н., доцент Селіщева А.В.	10.11.2024	10.11.2024

7. Дата видачі завдання 19 червня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми	15. 05.2024 – 18.06.2024	виконано
2	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	25.06.2024 – 23.07.2024	виконано
3	Складання плану	24.07.2024 – 01.08.2024	виконано
4	Виконання вступу	02.08.2024 – 17.08.2024	виконано
5	Виконання розділу 1	18.08.2024 – 14.09.2024	виконано
6	Виконання розділу 2	15.09.2024 – 13.10.2024	виконано
7	Виконання розділу 3	14.10.2024 – 10.11.2024	виконано
8	Формулювання висновків	11.11.2024 – 18.11.2024	виконано
9	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	19.11.2024 – 24.11.2024	виконано
10	Подання роботи на кафедру	26.11.2024	виконано

Студент _____ П.О. Давиденко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ А.В. Селіщева
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Гамова
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 76 с., 87 джерел.

Об’єктом дослідження виступає імпортна політика України, її функції, принципи й методи регулювання.

Предмет дослідження охоплює теоретичні й практичні аспекти її формування, а також шляхи вдосконалення механізмів державного регулювання.

Методи дослідження: синтез, системний аналіз, порівняльний аналіз, економіко-статистичний метод та методи узагальнення, індукції та дедукції.

Мета роботи полягає у визначенні сутності, функцій і проблем імпортної політики та обґрунтуванні шляхів її вдосконалення для зміцнення економічної безпеки й підвищення конкурентоспроможності України. У дослідженні розглянуто основні принципи формування імпортної політики, її взаємозв’язок з економічною безпекою та розвитком національної економіки.

Робота висвітлює проблеми, пов’язані із залежністю від імпорту критичних товарів, недосконалістю регуляторних механізмів України. Запропоновано заходи для вдосконалення імпортної політики, зокрема посилення державного контролю, стимулювання імпортозаміщення та модернізацію митних процедур.

На основі отриманих результатів зроблено прогноз розвитку імпортної політики України. Сформульовано висновки щодо застосування результатів дослідження та розроблено рекомендації для формування ефективної імпортної політики.

ІМПОРТНА ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНІСТЬ, МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ, ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ, ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ.

SUMMARY

Qualification work: 76 pages, 87 sources.

The subject of the research is Ukraine’s import policy, its functions, principles, and regulatory methods.

The research covers both theoretical and practical aspects of its formation, as well as ways to improve regulatory mechanisms.

Research methods: synthesis, system analysis, comparative analysis, econometric-statistical method, and methods of generalization, induction, and deduction.

The aim of the study is to define the essence, functions, and issues of import policy, as well as to justify ways to improve it to strengthen economic security and enhance Ukraine’s competitiveness. The research discusses the main principles of forming import policy, its interconnection with economic security and the development of the national economy.

The work highlights problems related to dependence on the import of critical goods and the imperfection of Ukraine’s regulatory mechanisms. Measures to improve import policy are proposed, including strengthening state control, stimulating import substitution, and modernizing customs procedures.

Based on the results obtained, a forecast for the development of Ukraine’s import policy is made. Conclusions on the application of the research findings and recommendations for developing an effective import policy are formulated.

IMPORT POLICY, ECONOMIC SECURITY, COMPETITIVENESS, IMPORT REGULATION METHODS, ECONOMIC GROWTH, IMPORT SUBSTITUTION.

ЗМІСТ

ВСТУП 7
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 10
1.1 Сутність та основні принципи формування імпортної політики України 10
1.2 Функції імпортної політики: завдання та вплив на економіку держави ... 17
1.3 Інструменти та методи державного регулювання імпорту: теоретичний аналіз 28
Висновки до розділу 1 32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗАГАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 34
2.1. Економічна безпека, як пріоритетна ціль імпортної політики 34
2.2. Імпортна політика, як драйвер економічного зростання 42
2.3. Конкурентоспроможність вітчизняних виробників 50
Висновки до розділу 2 58
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 60
3.1. Фінансова та економічна безпека і розвиток пріоритетних секторів національної економіки України в контексті імпорту 60
3.2. Імпортозаміщення як фактор виробництва та структурні зміни торгівлі в Україні 66
3.3 Перспективи розвитку міжнародної торгівлі в Україні 74
Висновки до розділу 3 81
ВИСНОВКИ 84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 87

ВСТУП

Актуальність дослідження імпортної політики обумовлена ключовим значенням імпорту для економічного розвитку країни, забезпеченням економічної безпеки та підвищенням конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації. У сучасному світі імпорт відіграє важливу роль у задоволенні потреб внутрішнього ринку, постачанні сировини, технологій та обладнання, що сприяє зростанню продуктивності вітчизняних підприємств та модернізації виробництва.

Особливої уваги заслуговує питання державного регулювання імпорту в контексті захисту національних інтересів і стимулювання економічного зростання. В Україні актуальність дослідження імпортної політики підкріплюється необхідністю подолання економічних викликів, зокрема в умовах нестабільної ситуації на світових ринках, високої залежності від імпортних ресурсів, а також на тлі необхідності забезпечення економічної безпеки країни в умовах військової агресії РФ.

Крім того, важливість цієї теми підсилюється необхідністю удосконалення нормативно-правового регулювання імпорту та боротьби з корупцією у цій сфері, оскільки недосконаліть відповідних механізмів створює додаткові перешкоди для сталого розвитку економіки. Дослідження сучасних проблем та шляхів вдосконалення імпортної політики є надзвичайно важливим для формування ефективної стратегії економічного розвитку країни.

Таким чином, актуальність роботи обумовлена тим, що вона спрямована на дослідження теоретичних основ, аналіз цілей та функцій імпортної політики, а також визначення основних проблем і розробку рекомендацій для її вдосконалення в Україні.

Мета дослідження і завдання дослідження. Метою є визначити сутність, функції та сучасні проблеми імпортної політики, а також обґрунтувати шляхи її вдосконалення для забезпечення економічної безпеки

та підвищення конкурентоспроможності України. Із загальної мети випливають такі завдання дослідження:

– дослідити сутність та основні принципи формування імпортної політики України;

– проаналізувати функції імпортної політики та її вплив на розвиток національної економіки;

– оцінити взаємозв'язок між імпортною політикою та економічною безпекою України;

– вивчити методи державного регулювання імпорту та їх роль у забезпеченні економічної безпеки;

– визначити цілі імпортної політики, зокрема забезпечення економічної безпеки, стимулювання зростання економіки України та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників;

– проаналізувати основні проблеми імпортної політики України запропонувати шляхи вирішення.

Завдання спрямовані на комплексне вивчення імпортної політики та розробку рекомендацій для її вдосконалення в умовах сучасних економічних викликів.

Об'єктом дослідження є імпортна політика України, її функції, принципи, методи регулювання та вплив на економічний розвиток і конкурентоспроможність країни.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування та реалізації імпортної політики, а також проблеми та шляхи вдосконалення механізмів її державного регулювання в Україні.

Методи дослідження: аналіз та синтез використані для вивчення наукових джерел і визначення основних принципів, функцій та методів імпортної політики; системний підхід використаний для комплексного аналізу імпортної політики, її цілей, проблем та впливу на економічний розвиток; порівняльний аналіз використаний для зіставлення методів регулювання імпорту в Україні та інших країнах; економіко-статистичний метод

використаний для аналізу статистичних даних, що характеризують стан імпортної політики та її вплив на економіку; метод узагальнення використаний для формулювання висновків і пропозицій щодо вдосконалення імпортної політики в Україні; індукція та дедукція використані для обґрунтування закономірностей і причинно-наслідкових зв'язків у сфері імпортної політики.

Інформаційною базою дослідження послужили: законодавство України, звіти міжнародних організацій, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, а також власні дослідження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вдосконаленні теоретичних підходів та практичних рекомендацій для імпортної політики України. Уточнено сутність та функції імпортної політики, систематизовано методи її державного регулювання, а також розроблено пропозиції щодо зменшення ризиків у цій сфері. Запропоновано підходи для підвищення конкурентоспроможності національних виробників через імпортну політику та визначено шляхи подолання основних проблем, що дозволяє мінімізувати залежність від імпортних ресурсів і сприяє економічному зростанню країни.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці рекомендацій для удосконалення імпортної політики України, що можуть бути використані державними органами та підприємствами для підвищення ефективності державного регулювання імпорту. Результати дослідження можуть сприяти поліпшенню нормативно-правової бази, зменшенню ризиків, а також стимулюванню розвитку вітчизняних виробників через оптимізацію імпортних потоків.

Основні положення та висновки кваліфікаційної роботи викладено в статті «Сутність та цілі сучасної імпортної політики України» та в тезах доповідей «Баланс інтересів: імпортна політика в сучасній Україні». Публікації в повному обсязі відображають основні результати роботи.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

1.1 Сутність та основні принципи формування імпортної політики України

Імпортна політика є важливою частиною зовнішньоекономічної стратегії держави. Вона визначає основні принципи, напрямки та інструменти регулювання процесу ввезення товарів, послуг і технологій на національну територію з-за кордону. Основною метою імпортної політики є забезпечення національних економічних інтересів, сприяння економічному зростанню, захист внутрішнього ринку та оптимальне використання ресурсів. Вона не лише забезпечує доступ до товарів та послуг, яких не виробляють вітчизняні компанії, але й стимулює економічне зростання, підвищує конкурентоспроможність та сприяє добробуту населення.

Ввезення товарів з закордону дозволяє заповнити дефіцит товарів на внутрішньому ринку, пропонуючи споживачам ширший вибір продукції. Це включає товари, що не виробляються в країні, такі як екзотичні фрукти, електроніка та одяг відомих брендів, а також якісні товари, виробництво яких вітчизняними компаніями є економічно невигідним або технологічно неможливим, наприклад, високотехнологічні продукти, ліки та складне обладнання.

Крім того, імпортна конкуренція змушує вітчизняних виробників знижувати собівартість продукції, впроваджувати нові технології, оптимізувати виробничі процеси і шукати дешевші ресурси. Вони також змушені покращувати якість продукції, використовувати кращі матеріали і впроваджувати нові стандарти якості. Водночас, вони розширюють асортимент продукції, пропонуючи споживачам нові товари та послуги. Це веде до зниження цін для споживачів та водночас підвищення якості продукції

робить українську продукцію більш конкурентоспроможною на світовому ринку. Розвиток вітчизняного виробництва стимулює економічне зростання та створення нових робочих місць. Насичення внутрішнього ринку імпортними товарами веде до підвищення рівня життя, оскільки задовольняє потреби та вподобання споживачів і покращує якість життя.

Вільна торгівля та відкриті економічні кордони – це не просто слова, а ключові інструменти, що динамічно стимулюють економічний розвиток України. Вони розширюють горизонти співпраці, налагоджують зв'язки з іноземними партнерами, роблять можливим створення спільних підприємств, обмін досвідом та технологіями. Це приваблює іноземні компанії, стимулюючи їх до розширення інвестиційної діяльності в нашій країні. Про що свідчить і статистика, зокрема, за даними Державної митної служби України, товарообіг у 2023 році сягнув $99,4 млрд. Імпорт склав $63,5 млрд, а експорт – $36 млрд. Ці цифри чітко демонструють активність України на міжнародному ринку та її значний потенціал [1].

Імпорт відіграє ключову роль у задоволенні потреб країни в товарах, які не виробляються вітчизняними підприємствами або ж виробляються в недостатній кількості [2]. В результаті це сприяє активному насиченню внутрішнього ринку, економії суспільної праці, підвищенню рівня зайнятості в торгівлі й суміжних галузях, зростанню стандартів виробничого та особистого споживання через придбання товарів і технологій, а також збільшенню надходжень до державного бюджету.

Тому одним з ключових завдань сучасної імпортної політики України є забезпечення балансу між захистом вітчизняного виробництва та забезпеченням доступу до якісних іноземних товарів та технологій для модернізації національної економіки. Безумовно можна спиратися на позицію С. В. Бестужевої, що імпортна політика України повинна бути виваженою, враховувати національні економічні інтереси та інтереси країн-партнерів і вимоги міжнародних економічних організацій [3, с. 64].

Проте на певних стадіях розвитку економіки, коли вітчизняне виробництво не має достатньої конкурентоспроможності, імпорт може призвести до нераціонального збільшення частки іноземної продукції на внутрішньому ринку. Це може призвести до зменшення зайнятості у сфері матеріального виробництва, погіршення фінансового стану місцевих підприємств і навіть їх банкрутства [4, с. 33].

Наслідки імпорту в умовах низької конкурентоспроможності внутрішнього виробництва виникають через недостатню здатність місцевих компаній конкурувати з іноземними виробниками. Це може бути спричинено, наприклад, застарілістю технологій, високими витратами на виробництво, низькою якістю продукції або відсутністю інновацій. Підприємства, що не можуть конкурувати з імпортом, ризикують зазнати втрат і навіть банкрутства, що в свою чергу може призвести до збільшення безробіття та загрози соціальної нестабільності. В результаті це сприяє активному насиченню внутрішнього ринку, економії суспільної праці, підвищенню рівня зайнятості в торгівлі й суміжних галузях, зростанню стандартів виробничого та особистого споживання через придбання товарів і технологій, а також збільшенню надходжень до державного бюджету.

Такі наслідки імпорту в умовах низької конкурентоспроможності внутрішнього виробництва виникають через недостатню здатність місцевих компаній конкурувати з іноземними виробниками. Це може бути спричинено, наприклад, застарілістю технологій, високими витратами на виробництво, низькою якістю продукції або відсутністю інновацій.

Ефективне регулювання імпортної політики вимагає збалансованого підходу, який поєднує підтримку вітчизняного виробника та забезпечення потреб внутрішнього ринку. Для цього необхідно диверсифікувати імпорт та створити стратегічні резерви. Водночас, імпортна політика України повинна враховувати як національні інтереси, так і інтереси торговельних партнерів.

Кажучи про технології та національні економічні інтереси важливим фактором залишається забезпечення національної економічної безпеки, що

включає підтримку стабільності постачань критично важливих ресурсів, таких як енергетичні ресурси, сировина та продовольство. Це досягається через диверсифікацію джерел імпорту та створення стратегічних резервів. Країни з обмеженими власними енергетичними ресурсами можуть імпортувати нафту і газ з різних регіонів світу, щоб уникнути залежності від одного постачальника.

Забезпечення національної економічної безпеки вимагає комплексного підходу, що включає не лише заходи з підтримки конкурентоспроможності внутрішнього виробництва, але й забезпечення стабільності постачання критично важливих ресурсів. Для цього важливо розвивати стратегії диверсифікації джерел імпорту та створення стратегічних резервів, що дозволить зменшити ризики залежності від одного постачальника. Прикладом такого підходу є Європейський Союз, який активно реалізує заходи для зменшення своєї залежності від імпорту російського газу. Це допомагає не лише підвищити стійкість європейської економіки до можливих ризиків перебоїв у постачанні, але й сприяє зміцненню загальної економічної безпеки регіону [5]. Це робиться з метою зменшення залежності від Росії та підвищення стійкості європейської економіки до можливих перебоїв у постачанні газу.

Прагнення до незалежності в постачанні будь-якої імпортної продукції держава потребує не лише диверсифікації джерел поставок, але й розвитку національної інфраструктури для обробки імпортних товарів. Це може включати модернізацію портів, транспортних мереж та логістичних центрів.

Для цього у 2018 році Кабінет міністрів України схвалив Національну транспортну стратегію України на період до 2030 року [6], яка містить 58 кроків, зокрема сприяння розробленню безпечної нової інфраструктури. Одною з головних цілей стратегії є прискорення і забезпечення своєчасної доставки пасажирів та вантажів завдяки швидкісним видам транспорту та розвитку логістики. Особлива увага приділяється інтеграції транспортної системи України в європейський транспортний простір, що передбачає модернізацію залізниць, розвиток автодоріг європейського зразка та

розширення авіасполучень. Це дозволить не лише покращити транспортну доступність регіонів України, але й підвищити конкурентоспроможність національної економіки.

Також, одним із ключових аспектів імпортної політики є захист внутрішніх виробників від надмірної конкуренції з боку іноземних товарів. Це досягається через встановлення митних тарифів, квотування, а також застосування антидемпінгових заходів [7, с. 257]. Важливою частиною цієї політики є також захист споживачів від неякісної та небезпечної продукції через стандартизацію та сертифікацію товарів.

Встановлення митних тарифів є одним з ключових інструментів державної політики, який поєднує в собі фіскальну та захисну функції. З одного боку, мита забезпечують надходження коштів до державного бюджету, що є необхідним для фінансування соціальних програм та розвитку інфраструктури. З іншого боку, митні тарифи слугують інструментом захисту вітчизняних виробників від недобросовісної конкуренції з боку імпортних товарів, створюючи рівні умови для розвитку національної економіки.

Так, зокрема, на підставі положень статті 16 Закону України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» від 22.12.98 № 332-XIV [8], спеціальне ввізне мито може запроваджуватися на окремі групи товарів рішенням Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі. Воно сплачується імпортером товару в Україну незалежно від інших податків, які справляються при імпорті в Україну.

Захист внутрішнього ринку може включати встановлення високих мит на певні товари, які виробляються в країні, але стикаються з конкуренцією з боку дешевших імпортних аналогів. Наприклад, у 2021 році імпорт зрізаних свіжих троянд в Україну склав 470,08 тисяч штук (20,6 тонни) на суму $149 тисяч, за даними Держстату. Основним постачальником виступила Ефіопія, яка поставила 392,43 тисячі троянд на суму $2103,5 тисяч. Іншими постачальниками були Кенія, Еквадор, Нідерланди та Колумбія. У той же час, за січень-лютий цього ж року Україна експортувала 72,65 тисячі троянд на

суму $50,7 тисяч до Литви та Молдови[9]. У відповідь на це МКМТ запровадило спеціальне мито на імпорт троянд незалежно від країни походження: у перший рік дії – 56%, у другий рік – 44,8%, і в третій рік – 35,84% [10].

Виходячи з вищенаведеного, застосування мита робить імпортні товари менш конкурентоспроможними за ціною порівняно з місцевою продукцією, що дає національним виробникам можливість розвиватися.

Антидемпінгові заходи є ще одним важливим інструментом захисту внутрішнього ринку. Вони застосовуються, коли іноземні виробники продають товари за цінами, нижчими за справедливу ринкову вартість, що може завдати шкоди національним виробникам. Антидемпінгові мита дозволяють зрівняти умови конкуренції та захистити місцевих виробників від недобросовісної конкуренції.

Наприклад, з метою захисту місцевих виробників біопалива, Європейський Союз прийняв рішення запровадити тимчасове антидемпінгове мито на імпорт біодизеля з Китаю. Ставка варіюватиметеся від 12,8% до 36.4% в залежності від виробника. Вже у першій половині 2024 року постачання до ЄС впало на 51% у порівнянні за аналогічний період 2023 року – до 567 440 тонн [11].

Отже, антидемпінгові заходи є ефективним інструментом захисту національних економік від несправедливої конкуренції з боку іноземних виробників, які продають товари за цінами, нижчими за ринкові. Це дозволяє підтримувати рівноправні умови конкуренції та забезпечувати стабільність місцевих виробників. Запровадження антидемпінгових мит може мати значний вплив на обсяги імпорту та сприяти збереженню робочих місць у відповідних галузях. Як показує приклад із біодизелем у Європейському Союзі, такі заходи здатні суттєво скоротити обсяги імпорту і захистити внутрішній ринок, що підтверджується зниженням постачання на 51% вже в першій половині 2024 року, що свідчить про важливість антидемпінгових

заходів у забезпеченні економічної безпеки держави та підтримці конкурентоспроможності національних виробників.

Важливим аспектом імпортної політики є забезпечення якості та безпеки імпортованих товарів, що здійснюється шляхом запровадження суворих стандартів і сертифікаційних вимог до продукції, яка ввозиться в країну. В Україні стандартизація охоплює низку підприємств, установ та організацій, які є суб'єктами цієї діяльності. Відповідно до Закону України «Про стандартизацію» від 5 червня 2014 року № 1315-VII [12], функції Національного органу стандартизації виконує Державне підприємство «Український науково-дослідний та навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»).

Закони України «Про стандартизацію» № 1315-VII від 5 червня 2014 р. [12], «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» № 2735-VI від 2 грудня 2010 р. [13] та «Про загальну безпечність нехарчової продукції» № 2736-VI від 2 грудня 2010 р. [14] регулюють діяльність у сфері стандартизації в Україні. Застосування стандартизації забезпечує не лише безпеку споживачів, але й сприяє підвищенню якості продукції на внутрішньому ринку, оскільки місцеві виробники змушені відповідати високим стандартам, щоб конкурувати з імпортованими товарами.

Отже, принципи імпортної політики є ключовими орієнтирами, що визначають стратегічний курс країни у сфері зовнішньої торгівлі та забезпечують відповідність імпортних операцій національним інтересам і завданням економічного розвитку та надає наступний економічний результат:

1. Диверсифікація джерел імпорту дозволяє забезпечити різноманітність постачальників і регіонів, з яких імпортуються товари та послуги, що допомагає зменшити ризики залежності від одного джерела. Це дозволяє збалансувати ризики та забезпечити надійність постачань у разі непередбачених обставин.

2. Створення стратегічних резервів шляхом формування запасів критично важливих товарів, необхідних для національної безпеки та стійкості економіки в разі криз або перебоїв у постачанні.

3. Захист внутрішнього ринку через Використання тарифних бар'єрів, квот та інших заходів для захисту внутрішнього виробництва від імпортної конкуренції. Це сприяє збереженню робочих місць і підтримці стратегічно важливих галузей економіки.

4. Збалансованість імпортних операцій, що дозволяє уникнути надмірного дефіциту чи перевищення торговельного обороту, що може негативно вплинути на економічну стійкість країни.

5. Підтримка національних інтересів гарантує, що імпортні операції відповідають стратегічним цілям і інтересам країни, таким як економічний розвиток та збереження робочих місць.

Принципи імпортної політики є своєрідним компасом, який орієнтує країну у мінливому світі глобальної економіки. Виважена та продумана імпортна політика є необхідною умовою для забезпечення економічного зростання, підвищення добробуту населення та зміцнення міжнародних позицій держави. Враховуючи виклики сучасності, Україна повинна постійно вдосконалювати свою імпортну політику, адаптуючи її до нових умов і вимог.

1.2 Функції імпортної політики: завдання та вплив на економіку держави

Імпортна політика держави виконує низку важливих функцій, які сприяють комплексному розвитку економіки та суспільства. Вона виступає як інструмент регулювання внутрішнього ринку, забезпечуючи доступ до необхідних ресурсів, технологій і товарів, що не виробляються в країні. Водночас імпортна політика відіграє ключову роль у формуванні соціальних стандартів, забезпечуючи населення якісними товарами та послугами, і

виступає важливим елементом зовнішньої політики, впливаючи на міжнародні відносини та забезпечення національної безпеки. Таким чином, імпортна політика має багатогранний характер і включає економічні, соціальні та політичні аспекти, кожен з яких сприяє досягненню стратегічних цілей держави та зміцненню її позицій у світовій економіці.

Економічна функція імпортної політики є ключовою складовою у забезпеченні стійкого економічного розвитку країни. Вона спрямована на оптимізацію структури національної економіки шляхом впровадження сучасних технологій, підвищення ефективності виробництва та розширення асортименту товарів і послуг на внутрішньому ринку.

Оптимізація структури національної економіки досягається за рахунок імпорту високотехнологічного обладнання, комплектуючих та новітніх матеріалів, що стимулює розвиток вітчизняного виробництва та підвищує його конкурентоспроможність. Одним із яскравих прикладів успішного використання імпорту високотехнологічного обладнання для модернізації національної економіки є досвід Південної Кореї. У другій половині XX століття Південна Корея активно імпортувала сучасне обладнання для виробництва електроніки, автомобілів та інших високотехнологічних продуктів. Цей крок дозволив країні швидко перейти від виробництва низькотехнологічних товарів до високотехнологічних, що значно підвищило її конкурентоспроможність на світовому ринку [15, с.109].

Імпорт відіграє важливу роль у забезпеченні доступу до широкого асортименту товарів і послуг, які можуть бути недоступні або виробляються в недостатній кількості на внутрішньому ринку. Це сприяє зростанню споживчого попиту, розширенню вибору для споживачів та підвищенню їхнього добробуту.

Так, показовим є останній рік перед повномасштабним вторгненням РФ в Україну. Протягом першого кварталу 2021 року до України було імпортовано 125 352 легкових транспортних засоби на загальну суму 920,9 млн доларів США, що на 8,4% більше в натуральному вираженні та на 11,9%

більше у грошовому порівнянні з аналогічним періодом 2020 року. Українці витратили у першому кварталі 2021 року на придбання автомобілів з-за кордону майже на 100 мільйонів більше, ніж за той самий період попереднього року. Сукупна вартість імпортованих нових автомобілів зросла на 92,3 млн доларів, вживаних – на 6,1 млн доларів[16].

Зокрема, імпорт нових автомобілів у першому кварталі 2021 року порівняно з аналогічним періодом 2020 року зріс на 22,5% в натуральному вираженні та на 22,9% у грошовому, досягнувши 25 581 одиниць загальною вартістю 495,6 млн доларів. Імпорт вживаних автомобілів за цей період зріс на 5,3% у натуральному вираженні та на 1,5% у грошовому порівнянні з відповідним періодом 2020 року, становивши 99 771 одиницю на суму 425,4 млн доларів.

Імпорт є потужним рушієм економічного розвитку, забезпечуючи українських споживачів широким асортиментом товарів і послуг, які недоступні або виробляються в недостатній кількості на внутрішньому ринку. Це підтверджують дані за 2021 рік, коли спостерігалося значне зростання імпорту легкових автомобілів.

Збільшення обсягів імпорту свідчить про зростання купівельної спроможності населення та підвищення стандартів життя. Водночас, імпорт стимулює конкуренцію на внутрішньому ринку, що призводить до зниження цін, поліпшення якості товарів та послуг, а також спонукає вітчизняних виробників до модернізації та підвищення ефективності виробництва.

Імпорт також виконує важливу роль у забезпеченні країни необхідними ресурсами, технологіями та інноваціями. Це сприяє структурним змінам в економіці, диверсифікації експорту та підвищенню конкурентоспроможності української продукції на світовому ринку.

Однак, слід зазначити, що надмірний імпорт може негативно вплинути на розвиток вітчизняного виробництва та призвести до зростання зовнішньої заборгованості. Для недопущення такої ситуації в Україні, уряд поставив у пріоритет підтримку національного виробника, нарощування несировинного

експорту та залучення інвестицій у реальний сектор економіки, щоб зменшити залежність від зовнішніх ринків та геополітичних змін.

Такий підхід є важливою складовою національної політики, спрямованої на зміцнення економічної самодостатності та обороноздатності країни. Перший віцепрем'єр-міністр – міністр економіки Юлія Свириденко підкреслила це на заході «День постачальника 2024», де було обговорено питання демонополізації та імпортозаміщення продукції для потреб АТ «Укрзалізниця» [17].

Впровадження сучасних технологій через імпорт є одним з ключових факторів підвищення ефективності виробництва. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V, трансфер технології – це передача технології, що оформляється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права й обов'язки щодо технології та/або її складників. Цей Закон визначає правові, економічні, організаційні та фінансові засади державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій і спрямований на забезпечення ефективного використання науково-технічного й інтелектуального потенціалу України, технологічності виробництва продукції, охорони майнових прав на вітчизняні технології та/або їх складники на території держав, де планується або здійснюється їх використання, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва в цій сфері [18].

В Україні приділяється значна увага пріоритетним напрямам розвитку інноваційної, науково-технічної та наукової діяльності, що регулюються законами України, такими як «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [19], «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [20], «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [21], «Про наукову і науково-технічну діяльність» [22], «Про інноваційну діяльність» [23] та іншими нормативно-правовими актами. Однак,

протягом останніх років закони України про державний бюджет регулярно блокують положення щодо фінансового забезпечення науково-технічної та наукової сфер. Це хронічне недофінансування суттєво гальмує розвиток інноваційної та науково-технічної діяльності в Україні. Отримання Україною статусу держави-кандидата на вступ до ЄС вимагає формування нової інноваційно-технологічної стратегії, яка дозволить країні здійснити «технологічний ривок», незважаючи на зовнішню агресію та економічні труднощі.

Згідно з доповіддю «Глобальний інноваційний індекс – 2020», підготовленою Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) спільно зі школою бізнесу INSEAD та Корнельським університетом, Україна посіла 45-е місце серед 131 економіки світу за рівнем інноваційної результативності. Перші позиції в рейтингу зайняли Швейцарія, Швеція та США. Україна займає 30-е місце серед країн Європи та друге місце серед країн з доходом нижче середнього, маючи ВВП на душу населення 8533,5 долара. Основними складовими її інноваційної спроможності є людський капітал і дослідження (39-е місце), а також знаннєві та технологічні результати (25-е місце) [24, с.5].

Новітні технології дозволяють знизити собівартість продукції, підвищити її якість та розширити асортимент. Крім того, імпорт технологій сприяє розвитку інноваційної діяльності, що, в свою чергу, підвищує конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку. Завдяки цьому створюються нові робочі місця, що сприяє зниженню рівня безробіття та підвищенню доходів населення. Також імпорт сучасних технологій сприяє вдосконаленню виробничих процесів, зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище та покращенню умов праці, що є важливими чинниками стійкого економічного розвитку країни.

Розширення асортименту товарів і послуг на внутрішньому ринку за рахунок імпорту сприяє підвищенню конкуренції та стимулює вітчизняних

виробників до вдосконалення своїх продуктів. Це, в свою чергу, призводить до зниження цін для споживачів та підвищення якості товарів і послуг.

Наприклад, за даними Світового банку, країни, які активно використовують імпорт для модернізації своєї економіки, демонструють більш високі темпи зростання ВВП та підвищення продуктивності праці. Зокрема, в країнах з високим рівнем індустріалізації частка імпортованих компонентів у виробництві кінцевої продукції може досягати 70-80%.

Імпорт дає змогу покращити якість продукції та знизити витрати виробництва, що в свою чергу сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників.

За даними Державної служби статистики України, українські підприємства, які активно використовують імпортні компоненти у виробництві, демонструють середньорічне зростання продуктивності праці на 5-7% вище за середній показник по галузі. Зокрема, у виробництві електроніки та машинобудуванні частка імпортних компонентів складає близько 60%, що сприяє підвищенню якості продукції та її конкурентоспроможності на світових ринках [25].

Крім того, економічна функція включає регулювання внутрішнього ринку через контроль над імпортом, що дозволяє уникнути перенасичення ринку дешевими імпортними товарами та захистити вітчизняні підприємства від недобросовісної конкуренції.

Важливим аспектом є також балансування торговельного дефіциту, коли імпорт використовується як інструмент для вирівнювання торговельного балансу і стабілізації національної валюти.

Згідно з даними Організації економічного співробітництва та розвитку, країни з великим торговельним дефіцитом часто стикаються з проблемами девальвації національної валюти та зростанням інфляції. Тому багато урядів вживають заходів для обмеження імпорту та стимулювання експорту з метою зменшення торговельного дисбалансу [26].

Таким чином, економічна функція імпортної політики забезпечує гармонійний розвиток національної економіки в умовах глобалізації, сприяючи її інтеграції у світову економічну систему і охоплює такі аспекти:

– Модернізація виробництва за рахунок імпорту сучасного обладнання та технологій.

– Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів завдяки стимулюванню до вдосконалення продукції.

– Збільшення вибору для споживачів за рахунок розширення асортименту товарів і послуг.

– Створення нових робочих місць завдяки розвитку нових галузей і підприємств.

– Зниження інфляції за рахунок підвищення конкуренції на внутрішньому ринку.

– Зростання економіки завдяки збільшенню виробництва та споживання.

Однак, ефективність імпортної політики залежить від правильної її балансування з іншими інструментами економічної політики, зокрема, з промисловою політикою. Необхідно забезпечити оптимальне співвідношення між імпортом і експортом, підтримувати національних виробників і захищати їх від недобросовісної конкуренції.

Соціальна місія імпорту полягає в задоволенні потреб населення в товарах та послугах, які не можуть бути забезпечені вітчизняним виробництвом. Це дозволяє підтримувати високий рівень життя громадян та сприяє соціальній стабільності. Незважаючи на очевидну важливість соціальної відповідальності в торгівлі, ця тема залишається недостатньо розробленою в українському контексті.

Категорія соціальної відповідальності у сфері торгівлі та випливає із соціальної місії цього сектора. Однак, теоретичні аспекти та практична реалізація соціальної відповідальності вітчизняної торгівлі довгий час

залишалися поза увагою науковців, громадськості, суспільних інститутів та держави.

Загальна концепція соціальної відповідальності бізнесу, включно з комерційним сектором, у більшості наукових робіт розглядається крізь призму цілей корпорацій. Так, Дж. Гелбрейт, Р. Піндайк та Ч. Тавел [27] вважають, що соціальна відповідальність повинна бути невід'ємною складовою системи корпоративних цілей і навіть займати пріоритетне місце. Однак, ця категорія часто необґрунтовано звужується і навіть поєднується з поняттям внутрішньофірмової соціальної справедливості. Однак, соціальна відповідальність бізнесу вже давно починає набувати популярності в українському бізнес-середовищі [28].

У контексті комерційного бізнесу Ф. Котлер, Г. Амстронг [29, с. 57], Б. Берман та Дж. Еванс [30] дотримуються підходу ситуативної соціальної відповідальності ринкових суб'єктів, яка проявляється у вигляді окремих соціальних акцій. У вітчизняній науці про торгівлю концептуальні й теоретичні основи соціальної відповідальності лише починають формуватися, тому наукові публікації, присвячені цій проблематиці, є рідкістю.

На наш погляд, соціальна відповідальність відображає характер взаємовідносин між торговельними організаціями та споживачами й проявляється у балансі соціальних інтересів обох сторін. Це поняття виходить за межі суто корпоративного чи ситуативного підходу, і передбачає більш широкий та системний підхід до соціальної відповідальності. Такий підхід є надзвичайно важливим, оскільки головною метою для України має стати не лише економічне зростання, але й гуманізація цього процесу, що включає формування та розширення соціальної бази реформ.

У контексті імпортної політики, соціальна відповідальність має особливе значення. Імпорт товарів та технологій повинен не лише сприяти економічному розвитку, але й враховувати соціальні аспекти, такі як забезпечення доступності якісної продукції для населення, створення нових робочих місць, та сприяння розвитку внутрішнього виробництва. Важливо

також, щоб імпортні товари відповідали високим стандартам якості та безпеки, що захищає інтереси споживачів і зміцнює довіру до торговельних організацій.

З огляду на це, соціальна відповідальність у сфері імпорту стає частиною національної стратегії розвитку, що враховує не лише економічні, але й соціальні пріоритети. Це вимагає активної участі держави у формуванні політики, яка стимулюватиме бізнес до соціально-орієнтованої діяльності, що в підсумку сприятиме сталому розвитку країни та підвищенню рівня життя населення.

Політична функція імпортної політики відіграє ключову роль у реалізації національних та міжнародних цілей держави. Вона є важливим інструментом, за допомогою якого уряд регулює відносини з іншими країнами, зміцнює свою економічну позицію та забезпечує національну безпеку. Одним із аспектів цієї функції є використання імпортних обмежень або стимулів для впливу на дипломатичні відносини. Зміна умов імпорту може бути частиною стратегії взаємодії з іншими державами, що здійснюється за допомогою різних інструментів, найпоширенішими з яких є застосування тарифів, квоти на імпорт, санкції та преференційна торгівля.

Підвищення митних тарифів на товари з певних країн може бути реакцією на недобросовісну конкуренцію, порушення торгових угод або політичні розбіжності. Така міра є одним із інструментів захисту національного виробника та може слугувати сигналом для інших країн про необхідність зміни їхньої політики. Імпортна політика впливає не лише на зовнішньоекономічні відносини, але й на внутрішні економічні процеси. Зміна тарифів дозволяє державі як стимулювати, так і стримувати розвиток зовнішньоекономічної діяльності. При цьому рівень митних зборів безпосередньо впливає на конкурентоспроможність іноземних товарів, створюючи більш або менш сприятливі умови для їхнього проникнення на внутрішній ринок.

Введення кількісних обмежень на імпорт певних товарів може бути використано для захисту внутрішнього ринку від надмірного імпорту, підтримки національних виробників або в рамках торговельних угод.

Конфлікт навколо квот на імпорт зерна з України до Польщі демонструє складність поєднання економічних інтересів та політичних реалій. Введення квот, з одного боку, було спробою захистити польських аграріїв від надмірної конкуренції, але з іншого боку, погіршило відносини між двома країнами та підірвало довіру до європейських інституцій. Цей кейс підкреслює, що торговельні обмеження можуть мати не лише економічні, а й значні політичні наслідки, особливо в контексті регіональної інтеграції та міжнародної співпраці [31].

Заборона імпорту певних товарів або технологій може використовуватися як інструмент економічного тиску на інші держави в разі порушення ними міжнародного права чи загрози національній безпеці. Класичним прикладом є санкції США проти Росії у відповідь на її вторгнення в Україну. За словами економіста Німецького інституту міжнародних питань і безпеки Яніса Клуге, різке зростання цін у Росії, викликане падінням вартості рубля на 20% і масштабними вливаннями ресурсів в оборонну промисловість з боку уряду РФ, призвело до того, що багато росіян уперше відчули на собі наслідки війни та західних санкцій [32].

Надання пільгових умов імпорту товарам з певних країн може бути інструментом зміцнення політичних альянсів та економічної інтеграції. Наприклад, у рамках угод про вільну торгівлю країни-учасниці надають один одному взаємні торговельні преференції.

Зокрема, США активно використовують торговельні преференції в своїй зовнішній політиці. Наприклад, програма Generalized System of Preferences [33] надає розвиваючим країнам можливість експортувати певну продукцію в США без мит.

Отже, імпортна політика є багатогранним інструментом, який служить не лише для регулювання економічних процесів, а й відіграє важливу роль у

забезпеченні національної безпеки, зміцненні міжнародних позицій держави та сприянні соціально-економічному розвитку.

З одного боку, імпортна політика спрямована на захист стратегічних галузей економіки. Обмеження на імпорт певних товарів або технологій, особливо в оборонній, енергетичній та інформаційній сферах, дозволяють зберегти внутрішню конкурентоспроможність та мінімізувати залежність від зовнішніх постачальників. Це є критично важливим для забезпечення стабільності та незалежності держави.

З іншого боку, імпортна політика є інструментом активного формування зовнішньоекономічних відносин. Участь у глобальних торговельних організаціях та укладання двосторонніх угод про вільну торгівлю дозволяють країні інтегруватися в світову економіку, отримувати доступ до нових ринків та технологій, а також зміцнювати свої політичні позиції на міжнародній арені.

Крім того, імпортна політика має значний вплив на економічний розвиток та соціальний добробут країни. Вона дозволяє забезпечити населення широким асортиментом товарів і послуг, стимулювати конкуренцію на внутрішньому ринку та сприяти зниженню цін. Водночас, імпортна політика може використовуватися для підтримки вітчизняних виробників та створення нових робочих місць.

Таким чином, імпортна політика є складним балансуванням між потребами національної безпеки, економічним розвитком та соціальним благополуччям. Вона вимагає комплексного підходу, який враховує як внутрішні, так і зовнішні фактори, а також довгострокові наслідки прийнятих рішень.

1.3 Інструменти та методи державного регулювання імпорту: теоретичний аналіз

Державне регулювання імпортних операцій є невід'ємною складовою зовнішньоекономічної політики будь-якої країни. Воно спрямоване на досягнення цілого спектру економічних, соціальних та політичних цілей та включає застосування різноманітних інструментів, таких як митні тарифи, квоти, технічні бар'єри, ліцензування, а також валютне регулювання. Ці заходи спрямовані на захист внутрішнього ринку від надмірного імпорту, підтримку вітчизняних виробників, забезпечення економічної безпеки країни, а також сприяння досягненню торгового балансу.

З економічної точки зору, регулювання імпорту допомагає зберігати конкурентоспроможність національної економіки, стимулюючи розвиток власного виробництва. Соціальна функція полягає в захисті робочих місць та підтримці рівня життя населення через недопущення значного впливу імпорту на національний ринок праці. Політичний аспект регулювання імпорту пов'язаний з можливістю впливу на міжнародні відносини, забезпеченням стратегічних інтересів держави та захистом національної безпеки.

Інструменти державного регулювання імпорту поділяються на дві основні групи: тарифні та нетарифні методи. Митно-тарифне регулювання прямо впливає на обсяги зовнішньої торгівлі, зокрема на імпорт та експорт. Окрім цього, воно опосередковано впливає на такі економічні показники, як валютний курс, відсоткові ставки, а також структуру і стан платіжного балансу країни. Тарифні методи включають митні тарифи та спеціальні захисні мита, до яких належать антидемпінгові, компенсаційні, сезонні та інші види, кожен з яких має свої особливості й сфери застосування [34, с. 127].

Як наголошує М. П. Кучерявенко дає наступне визначення: мито – вид митного платежу, що стягується з товарів, які переміщуються через митний кордон країни [35, с. 331]. І. С. Капуш трактує мито як непрямий податок на

зовнішню торгівлю товарами [36, с. 30], цієї ж думки притримуються В. В. Прокопенко та Д. В. Козлова [37, с. 55].

Що стосується спеціальних захисних заходів, то відповідно до Статті 2 Угоди СОТ про захисні заходи [38] член СОТ може застосувати захисний захід до товару лише якщо такий товар імпортується на його територію в такій збільшеній кількості (в абсолютному або відносному вираженні до вітчизняного виробництва). За своєю природою спеціальні захисні заходи можуть застосовуватись у формі спеціального мита, що встановлюється щодо імпорту, та у формі квотування імпорту, процедура та конкретні ставки якого встановлюються державою, що застосовує спеціальні заходи.

Відповідно до статті 17 Закону України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [39] та статті 7 Угоди СОТ про захисні заходи [38], спеціальні захисні заходи застосовуються на період, необхідний для запобігання або усунення серйозної шкоди. Цей строк не може перевищувати чотирьох років, за винятком випадків продовження терміну за рішенням компетентних органів. Однак загальна тривалість дії таких заходів, включаючи попередні заходи та їх продовження, не повинна перевищувати восьми років.

Засоби торговельного захисту є важливою складовою торговельної політики країни, оскільки забезпечують механізм захисту національної промисловості від імпорту, що завдає шкоди. Їх застосування вимагає дотримання чітких правил та процедур для забезпечення прозорості процесу, з мінімальним впливом на конкуренцію як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Використання засобів торговельного захисту передбачає ретельний аналіз економічної ситуації та впливу імпорту на вітчизняних виробників. До таких засобів належать антидемпінгові мита, компенсаційні мита та захисні заходи, які можуть застосовуватися за наявності серйозної шкоди або загрози її виникнення.

Застосування антидемпінгових мит є однією з ключових форм захисту, що використовується для протидії недобросовісній конкуренції, коли імпортовані товари продаються за цінами нижчими за їх реальну вартість. Компенсаційні мита впроваджуються у випадках, коли іноземні товари субсидуються державою-виробником, що надає їм перевагу на міжнародному ринку. Захисні заходи застосовуються, коли різке зростання імпорту загрожує національній промисловості, навіть якщо немає демпінгу чи субсидій.

Ці механізми дозволяють державі реагувати на виклики глобалізації та підтримувати рівні умови для вітчизняних підприємств, зберігаючи конкурентоспроможність на національному та міжнародному ринках.

Митні методи є важливим інструментом державного регулювання зовнішньої торгівлі, однак їх ефективне застосування вимагає зваженого підходу та врахування широкого спектру факторів. Необхідно знаходити оптимальний баланс між захистом національних інтересів та сприянням розвитку міжнародної торгівлі.

Далі ми детальніше розглянемо нетарифні методи регулювання імпорту, які доповнюють митні методи і мають свої особливості.

Нетарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі – це сукупність різноманітних засобів державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність, які не пов’язані безпосередньо зі встановленням митних тарифів. Вони відіграють важливу роль у формуванні торговельної політики держав, впливаючи на обсяги, структуру та напрямки зовнішньої торгівлі.

Нетарифні методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема квоти, ліцензування та добровільні обмеження експорту, є важливими інструментами контролю за міжнародною торгівлею. Вони дозволяють державам захищати внутрішній ринок, регулювати торгові потоки та забезпечувати економічну стабільність. Квоти обмежують обсяг імпорту або експорту певного товару на встановлений період. Це дає змогу захищати вітчизняних виробників, зменшуючи конкуренцію з боку іноземних товарів. Квоти також впливають на рівень цін, особливо на стратегічні товари,

підтримуючи стабільність внутрішнього ринку. Однак надмірне застосування квот може призвести до дефіциту і зростання цін для споживачів.

З політичної точки зору, квоти часто застосовуються у відповідь на економічний тиск або як інструмент для захисту національних інтересів у торговельних угодах [40, с. 115]. Ліцензування дозволяє державі контролювати імпорт та експорт через вимогу спеціальних дозволів. Це забезпечує високі стандарти якості товарів та захищає стратегічні галузі. Ліцензування також може використовуватися як прихована форма протекціонізму, стримуючи надходження іноземної продукції через складність отримання дозволів. З політичного погляду, ліцензування часто застосовується для регулювання торгівлі стратегічно важливими товарами, зокрема в умовах санкцій або спеціальних міжнародних домовленостей. Добровільні обмеження експорту (VER) – це угоди між країнами, за якими експортери погоджуються обмежити обсяг поставок до певної країни, зазвичай під тиском імпортерів [41] VER допомагають уникнути торгових конфліктів, зберігаючи доступ експортерів до ринків і водночас захищаючи внутрішніх виробників від надмірної конкуренції. Вони часто є результатом компромісу, який дозволяє уникнути тарифних війн та підтримувати стабільні відносини між країнами. Отже, квоти, ліцензування та добровільні обмеження експорту є ключовими нетарифними інструментами, які ефективно впливають на обсяги торгівлі, допомагаючи державам регулювати як економічні, так і політичні процеси на національному та міжнародному рівнях.

Застосування методів регулювання імпорту має як позитивні, так і негативні наслідки для економіки країни. Серед позитивних ефектів – захист вітчизняних виробників, збереження робочих місць і забезпечення економічної безпеки через зменшення залежності від імпорту критично важливих товарів, таких як продовольство, енергоносії та ліки. Такі заходи також допомагають підтримувати платіжний баланс, стабілізувати національну валюту, захистити споживачів від недобросовісної конкуренції та гарантувати якість імпортованих товарів. Окрім цього, імпортне регулювання

може використовуватися для досягнення соціальних цілей, таких як захист навколишнього середовища або підтримка певних соціальних груп.

Однак є й негативні наслідки. Зменшення конкуренції з боку іноземних виробників може знизити якість вітчизняних товарів і підвищити ціни для споживачів. Обмеження імпорту може сповільнити доступ до нових технологій і інновацій, що гальмує економічний розвиток. Надмірний протекціонізм здатен викликати торгові війни і погіршити міжнародні відносини. Також знижується ефективність виробництва, оскільки вітчизняні компанії, захищені від конкуренції, втрачають стимули для підвищення продуктивності. Митні тарифи та квоти можуть спотворювати ціноутворення на внутрішньому ринку.

Отже, ефективність регулювання імпорту залежить від економічної ситуації та урядових цілей. Важливо, щоб такі заходи були зваженими, враховували як короткострокові, так і довгострокові наслідки, а також вплив на різні соціальні групи. В умовах глобалізації міжнародне співробітництво в сфері торгівлі стає все важливішим, тому держави прагнуть мінімізувати протекціоністські заходи і сприяти лібералізації торгівлі.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було розглянуто ключові теоретичні основи імпортної політики України, її сутність, принципи, функції та методи державного регулювання. Імпортна політика є важливою складовою частиною економічної стратегії країни, що забезпечує ефективне управління зовнішньою торгівлею та сприяє стабільному розвитку національної економіки.

Імпортна політика визначає напрямки та механізми ввезення товарів і послуг на внутрішній ринок. Вона включає важливі принципи, такі як свобода торгівлі, стимулювання конкуренції, захист національних інтересів, а також

інтеграція в міжнародну економіку. Врахування цих принципів дозволяє збалансувати інтереси національних виробників і споживачів та сприяє створенню відкритої економіки, що здатна адаптуватися до змін на світовому ринку.

Як складова економічної політики, імпортна політика має кілька основних функцій, серед яких економічна, соціальна, політична та екологічна. Економічна функція полягає у забезпеченні стабільного економічного зростання через ефективне використання зовнішніх ресурсів. Соціальна функція сприяє доступу населення до різноманітних товарів і послуг, що підвищує рівень життя. Політична функція забезпечує укладання міжнародних угод і сприяє дипломатичним відносинам, а екологічна – охороні навколишнього середовища через регулювання імпорту товарів, що можуть завдати шкоди екології.

Методи регулювання імпорту включають митні тарифи, квотування, ліцензування, антидемпінгові заходи та інші інструменти. Вони дозволяють державі контролювати обсяги імпорту та захищати внутрішній ринок від занадто дешевого або низькоякісного імпорту, а також стимулювати внутрішнє виробництво та інновації.

Загалом, імпортна політика є потужним інструментом для досягнення економічної стабільності та розвитку. Для України, що активно інтегрується в глобальну економіку, правильне регулювання імпорту є ключем до збереження конкурентоспроможності на міжнародному ринку та підтримки економічного зростання. Розвиток імпортної політики вимагає постійного аналізу глобальних економічних тенденцій і адаптації до змін у міжнародній торгівлі, а також до внутрішніх потреб економіки країни.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗАГАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Економічна безпека, як пріоритетна ціль імпортної політики

Імпортна політика країни є важливим інструментом управління зовнішньоекономічними відносинами та забезпечення стабільності внутрішньої економіки. Як зазначає С. Пирожков, зовнішньоекономічна безпека полягає у здатності держави протистояти негативним зовнішнім чинникам, мінімізуючи ризики збитків, та одночасно брати участь у світовому поділі праці для оптимізації балансу імпорту й експорту, що сприяє захисту та реалізації національних інтересів [42].

Отже, безпека впливає на розвиток національних галузей промисловості, регулює доступ до іноземних товарів і сприяє збереженню макроекономічної стабільності. Це важливо для підтримки стійкого економічного зростання, яке залежить від ефективного використання внутрішніх ресурсів та зниження ризиків надмірної залежності від імпорту. Особливої уваги заслуговує розвиток промисловості, який має вирішальне значення для забезпечення економічної безпеки.

Зокрема, акцент робиться на збільшенні частки промисловості в національній економіці, прискореному розвитку високотехнологічних галузей і переробної промисловості, подальшій модернізації та диверсифікації промисловості, забезпеченні комплексного та ефективного використання промислового потенціалу кожного регіону, створенні нових промислових підприємств і малих промислових зон.

Світовий досвід свідчить про те, що будь-яка держава прагне забезпечити стійке економічне зростання, гарантуючи економічну безпеку своїх підприємств і підвищуючи рівень життя населення [43, с. 123].

Успішна імпортна політика, яка спрямована на забезпечення економічної безпеки, має враховувати глобальні тенденції та виклики, з якими стикається держава у міжнародних економічних відносинах. Одним із ключових напрямків є інтеграція до світової економіки за умов захисту національних інтересів. Це вимагає гнучкості у прийнятті рішень щодо тарифного та нетарифного регулювання, контролю якості імпортованих товарів, а також управління стратегічними резервами.

У сучасних умовах глобалізації конкуренція на світових ринках значно загострюється, і держави змушені не лише захищати свої ринки від недобросовісної конкуренції, а й стимулювати власні підприємства до виходу на міжнародні ринки. Оптимізація імпортної політики може забезпечити ефективне залучення іноземних інвестицій та впровадження передових технологій, що в свою чергу підвищує продуктивність праці та сприяє створенню нових робочих місць.

Участь у світовій економіці передбачає також впровадження міжнародних стандартів якості та безпеки продукції, що важливо не лише для захисту внутрішнього споживача, а й для зміцнення позицій національних виробників на експортних ринках. Це вимагає синхронізації нормативно-правової бази та адаптації до міжнародних торговельних вимог.

Однак, незважаючи на очевидні переваги глобалізації, існує ряд викликів, з якими стикаються країни при формуванні та реалізації своєї імпортної політики. Серед них можна виділити: захист національних виробників, забезпечення продовольчої безпеки, зменшення залежності від імпорту критично важливих товарів.

Захист національних виробників є одним із центральних завдань імпортної політики. В умовах глобалізації національні підприємства нерідко стикаються з надмірною конкуренцією з боку іноземних компаній, які мають більші фінансові можливості, доступ до дешевших ресурсів чи сприятливіші умови виробництва. Це може призвести до витіснення вітчизняних виробників із ринку, зниження рівня зайнятості та загального економічного спаду.

З метою забезпечити захист національних товаровиробників в Україні було прийнято низку законів Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту [44], Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту [45] та Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну [46]. Закон визначає правові, економічні та організаційні засади захисту національних товаровиробників від недобросовісної конкуренції з боку іноземних товарів. Закон спрямований на забезпечення балансу між інтересами вітчизняних виробників, споживачів та міжнародних торговельних відносин.

Найпоширенішим інструментом торговельного захисту залишаються антидемпінгові розслідування, які складають 80% усіх ініційованих торговельних справ, включаючи антисубсидиційні та захисні заходи. Після початку повномасштабної війни робота Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі (МКМТ) не була пріоритетною. Засідання МКМТ, на якому планувалося розглянути та запровадити антидемпінгові мита, а також розпочати нові розслідування, мало відбутися 24 лютого 2022 року, але не відбулось

Згодом Мінекономіки переглянуло свою позицію і відхилило всі заяви українських виробників щодо початку розслідувань. За останні роки МКМТ не розпочала жодного нового розслідування. Протягом цього періоду комісія кілька разів засідала, завершивши всі спеціальні (захисні) розслідування без застосування жодних заходів. Це, ймовірно, пов’язано з тим, що спеціальні заходи поширюються на всі країни без винятку, включно з ЄС, США та іншими партнерами, які надають Україні значну військову допомогу.

В антидемпінгових розслідуваннях, попри закінчення законних термінів, суттєвих рішень не приймалося. Це створює невизначеність для бізнесу, який очікує на відновлення повноцінної роботи МКМТ з антидемпінгових справ, розпочатих ще до війни. За заявами багатьох компаній, важливі розслідування не завершені, і антидемпінгові мита

залишаються єдиним інструментом, що спроможний захистити українських виробників.

Незважаючи на наявність законодавчої бази для захисту національних товаровиробників в Україні, її ефективність у реаліях повномасштабної війни виявилася суттєво обмеженою. Попри формальну можливість застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних захисних заходів, практична реалізація цих інструментів зіштовхнулася з низкою перешкод. Призупинення роботи Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі та відсутність нових розслідувань свідчать про низький пріоритет захисту вітчизняних виробників у порівнянні з іншими завданнями. Така ситуація створює значні ризики для української промисловості та може призвести до втрати конкурентних позицій на внутрішньому ринку.

Продовольча безпека відіграє важливу роль в імпортній політиці держави, оскільки забезпечення національного продовольчого суверенітету є ключовим фактором економічної стійкості. Імпортна політика має бути спрямована на підтримку стратегічних інтересів держави, зокрема шляхом регулювання обсягів імпорту продовольства для мінімізації залежності від зовнішніх постачальників. Це особливо важливо в умовах глобальних економічних коливань, політичних конфліктів або природних катаклізмів, які можуть порушити міжнародні торговельні ланцюги.

Одним із ключових завдань імпортної політики є забезпечення населення різноманітними та безпечними харчовими продуктами, яких може бракувати через недостатні обсяги вітчизняного виробництва. Водночас держава повинна підтримувати баланс між імпортом і розвитком внутрішнього аграрного сектору, оскільки надмірна залежність від імпорту може зробити країну вразливою перед зовнішніми шоками, такими як раптове зростання цін на продовольство чи введення торгових обмежень постачальниками.

Україна відіграє важливу роль на світовому аграрному ринку. Ще два десятиліття тому експорт українського зерна забезпечував продовольством 40

мільйонів людей, а зараз цей показник перевищує 400 мільйонів. У 2019-2021 роках Україна забезпечувала майже 10% світового експорту пшениці, 15% кукурудзи, 15% ячменю та близько 50% соняшникової олії. Проте, попри високий експортний потенціал, продовольча безпека України стикається з викликами, пов'язаними зі зниженням обсягів сільськогосподарського виробництва та зростанням собівартості продукції. Багато регіонів не мають достатніх ресурсів для забезпечення власних потреб у таких основних продуктах, як м'ясо, молоко та овочі [47].

Найбільш уразливими щодо самозабезпечення продовольством є Луганська, Донецька, Запорізька, Київська, Одеська та Львівська області, що негативно впливає на продовольчу безпеку держави. Водночас регіони, такі як Вінницька, Волинська, Тернопільська, Черкаська, Чернівецька, Дніпропетровська та Івано-Франківська, мають значний потенціал для забезпечення продовольством не лише себе, але й допомоги іншим областям. Оперативне вирішення проблем самозабезпечення продовольством, особливо в умовах війни, є критично важливим для збереження національної продовольчої безпеки та економічної стійкості країни.

Забезпечення продовольчої безпеки та розвиток аграрного сектору держави вимагають реалізації низки стратегічних заходів. Насамперед, важливим аспектом є розвиток логістичної інфраструктури, що передбачає створення ефективних транспортних і зберігальних мереж. Це сприятиме зменшенню втрат сільськогосподарської продукції під час транспортування та зберігання, а також забезпечить своєчасне постачання продовольства до регіонів з дефіцитом харчових ресурсів. Окрім цього, інвестиції в модернізацію сільських доріг здатні знизити транспортні витрати та підвищити продуктивність аграрного виробництва.

Іншим важливим напрямом є підтримка малого та середнього агробізнесу, що може бути реалізована через фінансову допомогу у вигляді кредитів, грантів та інших фінансових інструментів. Також необхідно

надавати консультаційні послуги для підвищення рівня знань фермерів та впровадження сучасних технологій.

Стимулювання економіки має ґрунтуватися на залученні інвестицій у будівництво та модернізацію вже наявних підприємств. Це дозволить збільшити додану вартість продукції та зменшити залежність від експорту сировини. Підтримка виробництва продукції з високою доданою вартістю, зокрема органічної, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності на світовому ринку.

Ефективне державне регулювання є ключовим чинником забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору. Це передбачає впровадження програм підтримки, що враховують специфіку окремих регіонів, а також створення прозорих механізмів обігу земель сільськогосподарського призначення, що сприятиме концентрації земельних ресурсів у продуктивних та ефективних господарствах.

Залежність від імпорту стратегічно важливих товарів є одним із основних викликів для економічної безпеки держави. Вона спричиняє підвищену вразливість до зовнішніх шоків, таких як зміни світових цін, торговельні війни, природні катаклізми або політичні кризи в країнах-експортерах. Такі чинники можуть призводити до дефіциту товарів, інфляційних процесів, спаду внутрішнього виробництва, а отже – до погіршення життєвого рівня населення.

Наприклад, за І квартал 2024р. експорт товарів становив 10060,9 млн.дол. США, або 97,2% порівняно із І кварталом 2023р., імпорт – 15975,2 млн.дол., або 101,7%. Негативне сальдо склало 5914,3 млн.дол. (за І квартал 2023р. також негативне – 5356,4 млн.дол.) [48]. Незважаючи на незначне зменшення імпорту, негативне сальдо зовнішньої торгівлі України залишається значним, що свідчить про переважання імпорту над експортом. Експорт у І кварталі 2024 року знизився через війну, руйнування інфраструктури та логістичні проблеми. Імпорт, попри економічні труднощі,

продовжує зростати, підкреслюючи залежність України від енергоносіїв, сировини та обладнання.

Для покращення торгового балансу необхідна диверсифікація експорту та підтримка вітчизняного виробництва, що зменшить імпортозалежність. Важливо впроваджувати стратегії імпортозаміщення, розвивати нові види продукції з високою доданою вартістю та стимулювати інвестиції в ключові галузі.

для імпортозаміщення та зменшення залежності від імпорту в Україні, особливо в умовах війни, необхідно впроваджувати практику аутсорсингу та офшорингу. Існує два типи офшорингу: офшоринг через прямі іноземні інвестиції, що передбачає розгортання власного або спільного виробництва за кордоном, і аутсорсинг, який полягає в укладанні договорів з іноземними компаніями на виробництво необхідних проміжних продуктів.

За визначенням Світової організації торгівлі, аутсорсинг – це передача іншому підприємству частини власних виробничих процесів. Він може бути внутрішнім, коли проміжні товари та послуги купуються у неафілійованої компанії в тій самій країні, або зовнішнім, якщо така компанія розташована в іншій країні [49].

Сьогодні зовнішній офшоринг стає особливо актуальним для України, оскільки війна призводить до значних руйнувань в інфраструктурі та виробництві. Офшоринг може стати механізмом, який допоможе Україні отримати доступ до нових ринків та технологій, а також залучити інвестиції для відновлення та розвитку. Країни, що приймають офшорні послуги, можуть вигравати від створення робочих місць і збільшення валютної виручки. Водночас українські компанії зможуть зменшити витрати, підвищити якість та поліпшити методи надання послуг, що підвищить їх конкурентоспроможність.

Згідно з думкою UNCTAD, у рамках належної економічної політики важливо забезпечити баланс інтересів, щоб замість протекціоністських і заборонних заходів була створена система мотивації для зайнятості та розширення виробництва в Україні [50]. Це особливо важливо в умовах війни,

коли економічна стабільність та відновлення виробництва є критично важливими для забезпечення добробуту населення.

У висновку, враховуючи виклики, з якими стикається Україна в умовах війни, імпортозаміщення та зменшення залежності від імпорту стратегічично важливих товарів стають надзвичайно актуальними завданнями. Впровадження аутсорсингу та офшорингу може слугувати ефективним механізмом для залучення інвестицій, модернізації виробництва та доступу до нових технологій. Це дозволить українським компаніям підвищити конкурентоспроможність, скоротити витрати та покращити якість продукції.

Проте важливо, щоб у рамках економічної політики було створено баланс інтересів, який би підтримував розвиток вітчизняного виробництва, забезпечував нові робочі місця та сприяв економічній стабільності. Успішна реалізація цих стратегій не тільки сприятиме відновленню економіки України, а й покращить загальний життєвий рівень населення, що є критично важливим у нинішніх умовах.

Загальний висновок аналізу цілей імпортної політики, зокрема в контексті забезпечення економічної безпеки, підкреслює важливість стратегічного підходу до регулювання імпорту для стабільності держави. Економічна безпека є ключовим чинником, що забезпечує захист національних інтересів, зменшення вразливості до зовнішніх шоків і підтримання стійкості економіки.

В умовах глобалізації та геополітичних викликів, зокрема війни, Україні необхідно впроваджувати збалансовану імпортну політику, яка сприятиме розвитку внутрішнього виробництва, диверсифікації джерел постачання та підтримці вітчизняних виробників. Важливим є також активне залучення інвестицій, впровадження нових технологій і стимулювання конкурентоспроможності, що допоможе знизити залежність від імпорту та підвищити рівень економічної автономії.

Таким чином, цілі імпортної політики мають бути чітко визначені, орієнтуючись на створення сприятливих умов для сталого розвитку, а також

на забезпечення національної безпеки та добробуту громадян. Тільки через комплексний і продуманий підхід до імпортної політики можливо досягти успіху в забезпеченні економічної безпеки України в умовах сучасних викликів.

2.2. Імпортна політика, як драйвер економічного зростання

Наявність імпортних товарів та певна залежність національної економіки та внутрішнього ринку від імпортних товарів і послуг не є суто негативною ознакою. Вплив імпорту залежить від обсягу, структури та якості імпортованих товарів на внутрішньому ринку. Зокрема, наявність якісних і конкурентоспроможних імпортних товарів сприяє здоровій конкуренції для вітчизняної продукції, спонукає місцевих виробників покращувати планування, управління якістю, властивості основних товарів та впроваджувати інновації. Навпаки, якщо вітчизняні виробники надмірно покладаються на протекціоністську політику держави, яка обмежує доступ іноземних товарів, то вони можуть бути менш зацікавлені у вдосконаленні власного виробництва та спрощенні бізнес-процесів.

Однак надмірна залежність від імпорту може бути ще більш проблемною, оскільки поступово послаблює вітчизняне виробництво та збільшує залежність споживчого ринку від іноземних товарів і послуг. Така залежність може досягти критичного рівня, коли цілі сектори перестають виробляти власну продукцію, дозволяючи імпорту диктувати ціни та стандарти якості. Хоча ринок з часом може відповісти відновленням внутрішнього виробництва, цей процес може зайняти тривалий час.

Отже, у державній політиці імпортозаміщення є два основні стратегічні підходи: економічний, що передбачає стимулювання розвитку та зміцнення конкурентних позицій вітчизняного виробництва; адміністративний, що

передбачає запровадження захисних заходів для обмеження або обмеження доступу імпортних товарів і послуг на внутрішній ринок.

Обидва підходи мають свої переваги й недоліки, а також прихильників і противників. Наприклад, представники ліберальної школи підкреслюють переваги економічного підходу до подолання проблеми імпортної залежності та часто виступають проти протекціоністських заходів, аж до їх повного скасування. Як доказ, вони наводять приклад післявоєнної Німеччини, яка, незважаючи на масштабні руйнування інфраструктури та провідних промислових компаній, не закривала свій внутрішній ринок, а навпаки, обрала стимулювання внутрішнього виробництва в умовах здорової зовнішньої конкуренції та відносної відкритості.

Швидке зростання ВВП досягається завдяки раціоналізації структури експорту та імпорту, що дозволило країні стати однією з провідних економік Європи та світу [51].

Запровадження штучних обмежень на імпорт може викликати протидію з боку інших країн, які вводять аналогічні обмеження на товари країни, що обмежує імпорт. Вперше на це звернув увагу Дж. С. Мілль [52, с. 63], який сформулював залежність імпорту від експорту, зазначивши, що країна торгує на зовнішньому ринку на свою користь, якщо покриває імпорт за рахунок експорту. Стратегію експортно-орієнтованого розвитку після Другої світової війни успішно впровадили Японія та азійські «тигри», а з початку 1980-х і Китай [53].

Водночас багато хто підтримує протекціонізм. Його переваги та об’єктивна необхідність зростають на таких етапах економічного циклу, як спад, рецесія та депресія, а також для країн, що розвиваються. Під час кризи зменшуються фінансові й економічні можливості, скорочується виробництво та втрачаються конкурентні позиції національних виробників. У таких умовах вони не можуть стабілізувати внутрішню та зовнішню ситуацію самостійно і потребують державної підтримки.

Якщо така підтримка є вибірковою та гнучкою відповідно до ситуації, то місцеве виробництво зазвичай має достатній потенціал для становлення й подальшого розвитку завдяки таким конкурентним перевагам, як місцеві матеріальні та трудові ресурси, менші витрати на логістику й транспортування. Таким чином, власне виробництво товарів, що заміщують імпорт, може бути цілком виправданим. Прикладом переваг такої стратегії є позитивний досвід деяких країн Південної Америки. Однак слід наголосити на дискреційному характері адміністративного підходу в політиці імпортозаміщення та вибірковому підході до її реалізації у тих секторах економічної діяльності, де існує природний і набутий потенціал розвитку, а також переваги міжнародного поділу праці [54]. Для України такими секторами є сільське господарство, авіаційне та космічне машинобудування, харчова промисловість, текстильна, меблева, шкіряна промисловість, целюлозна промисловість та інші галузі, транспорт і комунікації, послуги [55].

Наразі економіка України перебуває на складному етапі посттрансформаційного та посткризового відновлення і розвитку, і в більшості сегментів внутрішнього споживчого ринку наявність імпортних товарів та послуг є надмірною. Це підтверджує необхідність хоча б часткового державного регулювання та вирішення проблеми імпортної залежності.

Підтвердженням серйозності цієї проблеми є тенденція зміни обсягів ВВП та імпорту в нашій країні. Як видно, темпи зростання імпорту у період 2000-2013 років перевищували темпи зростання ВВП. Єдиним винятком був 2009 рік, коли фінансова та економічна криза спричинила спад ВВП і зниження зовнішньоекономічної активності. Натомість значне загострення імпортної залежності національної економіки спостерігалося у 2003, 2005, 2007-2008 та 2010-2011 роках, коли темпи зростання імпорту перевищували темпи зростання ВВП на 22%-37%.

На нашу думку, складність проблеми імпортної залежності в національній економіці з одного боку дозволяє наполягати на впровадженні адміністративних заходів політики імпортозаміщення, а з іншого боку,

міжнародний досвід підтверджує високу ефективність економічних заходів. Тому ми вважаємо, що підхід до державного регулювання імпортозаміщення має бути змішаним, принаймні на початкових етапах. Йдеться про обмеження імпорту окремих товарів та стимулювання розвитку й посилення конкурентоспроможності місцевого виробництва.

Крім того, мета державного регулювання імпортозаміщення не повинна зводитися лише до збільшення частки в розподілі та споживанні вітчизняних товарів (послуг) і витіснення імпортної продукції. Мета має бути глобальнішою та пов'язаною з незворотними процесами раціональних структурних змін на внутрішньому споживчому ринку з подальшим переходом до відмови від політики імпортозаміщення на користь зміцнення конкурентоспроможності та експортного потенціалу. Саме тому ми вважаємо доцільним визначити загальну мету державної структурної політики імпортозаміщення в Україні таким чином: забезпечення необхідних структурних змін у співвідношеннях споживання вітчизняних і зарубіжних товарів через зміцнення конкурентоспроможності вітчизняної продукції (послуг), покращення якісних характеристик функціонування та розвитку внутрішнього ринку й впровадження експортно-орієнтованої виробничої політики.

На нашу думку, необхідно визначити наступні стратегічні пріоритети державної політики імпортозаміщення в Україні відповідно до вищезазначеної мети: критичне зниження імпорту та покращення його структури, зменшення монополізації та розвиток конкуренції на внутрішньому ринку, скорочення тіньового сектору та створення прозорого і чесного конкурентного середовища створення прозорого та чесного конкурентного середовища для виробництва та товарообігу, розвиток збалансованої системи роздрібної торгівлі, збільшення державних закупівель вітчизняних товарів і послуг.

Основним пріоритетом державної структурної політики в цій сфері має стати орієнтація на радикальне скорочення імпорту. Радикальне скорочення означає зниження частки імпортованих товарів до певного науково

обґрунтованого рівня, визначеного такими факторами, як ресурсні можливості, виробничий потенціал та потенціал внутрішнього виробництва, історичний досвід і практика країн Центральної Європи щодо споживчих моделей для вітчизняних і імпортованих товарів певних груп та типів, а також менталітет населення.

Ми вважаємо, що державні органи, які здійснюють економічну, зокрема промислову та торговельну політику, повинні розподілити імпорт на три основні сектори: 1) енергетичні продукти, 2) промислові товари, 3) масові споживчі товари та послуги. Відповідно, ці сектори мають стати фокусом структурної політики для зменшення залежності національної економіки та споживчого ринку України від імпортованої продукції.

Механізми та регуляторні інструменти повинні бути диференційовані відповідно до зазначених напрямів.

Щодо енергетичного сектору, значна залежність нашої держави від природного газу, нафти, вугілля та електроенергії добре відома. Українська економіка не лише витрачає значні кошти на закупівлю енергоресурсів, а й політично залежить від коливання їхніх цін. Як наслідок, енергетичні товари займають надмірну частку в структурі внутрішнього споживання імпортованої енергії, а їхні високі, часто несправедливі ціни підвищують собівартість вітчизняного виробництва, знижуючи його ефективність.

Проблеми імпортозаміщення енергоресурсів особливо актуальні для населення, яке змушене платити високу ціну за дорогі ресурси та послуги. Отже, активне проведення державної структурної політики є критично важливим для України. По-перше, ринок виробництва, зберігання, розподілу та споживання енергоресурсів має бути впорядкований і зроблений більш прозорим, а по-друге, слід стимулювати розвиток внутрішнього виробництва енергії, включаючи альтернативні джерела. Для цього варто використовувати досвід розвинених країн, які вже створили фінансово стабільні паливно-енергетичні комплекси. Зокрема, європейські країни активно використовують альтернативні джерела енергії за принципом щонайменше трьох джерел

рівних обсягів (по третині загального обсягу), щоб збалансувати свої енергетичні ринки.

Потрібно зазначити, що за період незалежності Україна значною мірою втратила свої можливості у виробництві та розподілі як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках товарів і промислової продукції, зокрема для технологічного процесу, сировини, природного палива, машин і обладнання, допоміжного устаткування та інструментів, напівфабрикатів і комплектуючих. Можливості надання послуг з обслуговування та ремонту обладнання, інжиніринг тощо також частково скорочені.

Держава повинна гарантувати вільну організацію діяльності для малих і середніх підприємств, створюючи платформи для співпраці з іноземними виробниками машин та обладнання, залучення представників вітчизняного сектору до організації виробничих процесів за субконтрактами, замінюючи таким чином імпортовані промислові товари власним виробництвом, щоб відновити потужності та збільшити частку вітчизняної продукції.

Можливо, найбільше поле для діяльності в сфері імпортозаміщення, а отже, й отримання позитивних результатів, стосується критичного зменшення частки споживчих товарів на внутрішньому ринку. Перспективні галузі тут – сільське господарство та промисловість, включаючи такі сектори, як харчова промисловість (на основі вітчизняної сировини), легка промисловість (використовуючи традиційні для України сировини – льон, вовну, синтетичне волокно, натуральну шкіру), металургія (видобуток і переробка руд чорних та кольорових металів, неметалів, виробництво чавуну, сталі, прокату, сталевих труб, металевих виробів, феросплавів, твердих сплавів, вуглецю, напівпровідників та деяких видів хімічної продукції), машинобудування (зокрема сільськогосподарська техніка та комунальні машини), хімічна та нафтохімічна промисловість (пластмаси, гума та інша продукція).

Ключове завдання державної структурної політики, а саме витіснення критичного імпорту з внутрішнього ринку, є складним і не може бути реалізоване виключно шляхом обмеження імпорту та збалансованої

просторової мережі роздрібної торгівлі ключовим пріоритетом державної структурної політики в імпортозаміщенні [56].

Окрім обмеження імпорту, необхідно активізувати заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників та їхньої продукції. Для цього потрібна структурована, системна, збалансована, довгострокова та інтегрована державна політика. Серед запропонованих інструментів – формування та ефективне використання фінансових та інвестиційних фондів для модернізації внутрішнього виробництва, поліпшення фінансово-економічного стану та створення ресурсної бази, розвиток інституційної інфраструктури місцевого виробництва й імпортозаміщення, податкові стимули для створення нових галузей та зайнятості, розвиток і зміцнення інтелектуального потенціалу підприємств усіх видів економічної діяльності.

Ще один пріоритетний напрям державної структурної політики імпортозаміщення – обмеження монополізації товарних ринків і сегментів, а також забезпечення доступу вітчизняних товарів до мереж роздрібної торгівлі шляхом створення прозорого та справедливого конкурентного середовища для всіх. На нашу думку, цього можна досягти розширенням ролі суспільства та громадського сектору в контролі. Для цього слід розширити компетенції громадських і бізнес-організацій (бажано інституційними засобами), а також посилити співпрацю між органами державної влади, бізнес-асоціаціями та громадянськими організаціями з питань виявлення та запобігання випадкам монополізації та незаконного використання її переваг.

Великі обсяги імпорту надходять на внутрішній ринок України та успішно конкурують на ньому, в тому числі через їхню значну присутність на тіньовому ринку. За різними оцінками, рівень тіньової економіки в Україні становить від 40 до 60% або навіть більше [57].

Тому ми визначили ще один ключовий пріоритет у державному регулюванні імпортозаміщення в Україні – поліпшення структури імпорту. Йдеться про зменшення частки імпорту і розповсюдження низькоякісних

товарів, небезпечних для життя і здоров'я громадян, екологічно забруднюючої, контрафактної продукції, контрабанди.

Перехід від низькоякісних до високоякісних і високотехнологічних товарів потребує запровадження моніторингу та контролю якості імпортованих продуктів, забезпечення чесної практики імпортерів і їхніх партнерів; застосування антидемпінгових та компенсаційних заходів у разі недотримання торговими партнерами правил СОТ. Внутрішній ринок повинен бути захищений від продукції, небезпечної для життя і здоров'я громадян. Потрібно також працювати над гармонізацією технічних вимог і стандартів з міжнародними стандартами, щоб відповідати параметрам національної безпеки, зокрема продовольчої безпеки, захисту життя і здоров'я людей, а також охорони навколишнього середовища. Міжнародна практика свідчить, що заходи з підвищення обізнаності та політика популяризації можуть бути корисними та ефективними.

Рівень розвитку роздрібної торгівлі в Україні досі є недостатнім і характеризується низкою недоліків, що гальмують розвиток національної економіки та її галузей, а також ускладнюють боротьбу з імпортною залежністю [58]. Серед таких недоліків – недостатній розвиток мережі роздрібної торгівлі в сільських та віддалених районах, брак спеціалізованих магазинів, зокрема розповсюдження високоякісних вітчизняних товарів, і торгових точок, спеціалізованих на реалізації сільськогосподарської продукції, участь комерційних підприємств у вертикальній інтеграції, зокрема у формуванні спільних фондів для фінансування модернізації виробництва.

Основним напрямком державного регулювання імпортозаміщення в Україні має стати розвиток мережі роздрібних об'єктів. Її формування та розвиток повинні бути спрямовані на перетворення внутрішнього ринку так, щоб він функціонував відповідно до міжнародних та європейських норм, дотримуючись принципів сталого розвитку.

Необхідно створити відповідне інституційне, правове, регуляторне та методичне забезпечення для планування торговельних відносин між

виробниками та споживачами, диверсифікації діяльності роздрібних підприємств, впливу на роздрібну торгівлю в її внеску до соціального продукту та розвитку суспільного виробництва. Також важливо формувати інститути для інвестиційного та інноваційного розвитку роздрібної торгівлі, забезпечення безпечного середовища для торгівлі та подолання спотворень на ринку[59, с. 138].

Враховуючи вищевикладене, досягнення визначених ключових завдань сприятиме комплексному розвитку внутрішнього ринку та матиме сильний позитивний вплив на економіку України загалом. Водночас державне регулювання передбачає реалізацію конкретних заходів, що забезпечують необхідні структурні зміни. Обґрунтування таких дій та запропоновані інституційні реформи є необхідними для досягнення поставлених цілей.

2.3. Конкурентноспроможність вітчизняних виробників

Імпорт та експорт відіграють ключову роль у розвитку національної економіки та підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників. Ці аспекти зовнішньоекономічної діяльності не лише забезпечують доступ до нових ринків і ресурсів, але й сприяють модернізації виробництв, впровадженню інновацій та підвищенню якості продукції.

Динаміка зовнішньої торгівлі України показує, що найбільших обсягів експорту товарів було досягнуто у 2008, 2012 та 2021 роках [60]. На жаль, після цих періодів відбулися значні потрясіння, які спричинили економічні кризи та негативно вплинули на зовнішню торгівлю. Обсяги експорту послуг залишаються майже втричі меншими, що свідчить про те, що країна більше виробляє товарів для експорту, а також орієнтована на надання послуг на внутрішньому ринку.

Станом на кінець 2022 року загальний обсяг експорту знизився до рівня 2005 року, досягнувши найнижчої позначки за останні 17 років. Це свідчить про необхідність вжиття заходів для підтримки та розвитку зовнішньоекономічної діяльності, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників.

Хоча спостерігаються подібні тенденції між динамікою експорту та імпорту, вартість імпорту є значно вищою за обсяги експорту. Ще одна відмінність – значне падіння імпорту у 2020 році через порушення ланцюгів постачання внаслідок пандемії COVID-19 [60]. Подібні негативні наслідки спричинили інші потрясіння. Динаміка експорту та імпорту демонструє постійне переважання експорту над імпортом до 2004 року, з того часу баланс товарів і послуг постійно знижувався. Негативне сальдо торгового балансу країни несе певні ризики для економіки, як-от девальвація валюти, залежність від країн-постачальників, зростання зовнішнього боргу тощо. Найнижче значення спостерігалося у 2008 році через світову фінансову кризу, коли чистий експорт вперше став негативним (-17 млн дол. США). Після 2008 року економіка продемонструвала різке відновлення, проте нове значне падіння балансу товарів і послуг розпочалося в 2010 році і досягло найнижчого рівня у 2013 році (-15,6 млн дол. США). Основними причинами цього були комбінація різних потрясінь, зокрема геополітичні події (революція і окупація Східного регіону України), банківська криза, погіршення умов торгівлі та скорочення виробничих потужностей. Після періоду спаду торгової активності економіка знову почала відновлюватися, а баланс вторинного доходу залишався позитивним.

Через повномасштабну війну в Україні баланс товарів і послуг становив -14,8 млн доларів США. Це сталося через численні фактори, спричинені війною, зокрема неможливість виробництва товарів на тимчасово окупованих територіях, порушення логістичних і транспортних сполучень між регіонами, блокування портів як основних торгових шляхів, міграцію та вимушене переміщення працівників, втрати складів і обладнання, обмеження

споживання електроенергії, втрату доступу до внутрішніх природних ресурсів тощо.

Проте, порівняно з 2013 роком, у 2022 році поточний рахунок залишався позитивним, незважаючи на значне падіння балансу товарів і послуг. Основна причина полягає в рівні первинних і вторинних доходів. Сальдо вторинного доходу було на 2 млн доларів вищим за сальдо товарів, а позитивний баланс первинного доходу компенсував втрати в торговому балансі. Це ще раз підкреслює важливість міжнародної фінансової підтримки під час кризових періодів. У 2022 році обсяги експорту становили 44,1 млрд доларів США, що на 35,1% менше порівняно з попереднім роком.

Описана структура експорту свідчить про сировинну орієнтацію економіки країни, залежну від матеріальних ресурсів, і недостатній виробничий потенціал для створення високотехнологічних товарів із високою доданою вартістю. Отже, на кінець 2022 року Україна залишається сировинною країною. Імпорт товарів за підсумками 2022 року (55,3 млрд дол. США) зменшився на 24,1% порівняно з 2021 роком (ME, 2023).

Акцент на розвиток торгівля сировиною негативно впливає на технологічний і науковий розвиток економіки. Тільки орієнтація на експорт високотехнологічного та наукомісткого продукти з високим рівнем доданої вартості можуть забезпечити стабільність, стійкість і мінімальна вразливість до впливу економічних циклів.

Оскільки українська зовнішня торгівля орієнтована на експорт сировини та імпорт технологічних машин, потреба в технічному та науковому розвитку знижується. При видобутку сировини немає значної потреби у висококваліфікованих інженерах та потужній науковій базі. Внаслідок цього висококваліфікований персонал, як правило, мігрує до країн, де існує підвищений попит на їхню спеціалізацію. Таким чином, відбувається не лише відтік мізків, але й відставання країни в науково-технічному розвитку.

Чим менша частка переробної та обробної промисловості, тим нижча продуктивність економіки. Внаслідок цього знижується рівень заробітної

плати, що в у свою чергу призводить до зниження внутрішнього попиту та негативно впливає на економічне зростання. В економічній літературі зустрічаються такі поняття, які визначають сировину матеріальна залежність країни – «ресурсне прокляття» та «голландська хвороба». Перший один також відомий як «парадокс бідності» або «парадокс достатку». Ключова ідея в «Ресурсне прокляття» наступне – країни з багатими покладами природних ресурсів (викопне паливо, руди, мінерали) за певних умов мають нижчий економічний ріст, а нижчий рівень розвитку та демократії, ніж країни з бідними ресурсами.

На нашу думку, на українському ринку спостерігаються процеси, відомі як «ресурсне прокляття» та «голландська хвороба». Орієнтація економіки на ресурси сприяє поглибленню сировинної рецесії та стримує технологічний і інноваційний розвиток національного ринку товарів.

Загальний експорт послуг у 2022 році скоротився на 28,2% порівняно з попереднім роком і становив 9,2 млрд доларів США. У структурі імпорту послуг найбільшу частку займають транспортні послуги (23%), причому домінує морський транспорт. Узагальнюючи структуру експорту-імпорту послуг, можна зробити висновок, що до війни Україна мала розвинену транспортну систему та активно надавала транспортні авіапослуги. Основними статтями як експорту, так і імпорту залишаються транспортні послуги, що обумовлено продажем сировини та транспортуванням паливних ресурсів до Європи завдяки сприятливому геополітичному розташуванню України. Країна має потенціал для розвитку програмних та телекомунікаційних послуг, а також потребує посилення консалтингових та бізнес-послуг [61].

У 2022 році імпорт послуг склав 3 млрд доларів США, що на 61,2% менше порівняно з 2021 роком. За результатами аналізу експортно-імпортних операцій із товарами та послугами, можна стверджувати, що до війни Україна залишалася економікою, орієнтованою на сировину. Це стримує розвиток, наукове зростання та стимулювання власних виробничих потужностей.

Експорт товарів і послуг є недостатнім для покриття імпорту, і країна більше виступає споживачем, ніж виробником, що призводить до зростання зовнішнього боргу. Зазвичай фінансування такого дефіциту можливе через отримання кредитів з-за кордону або продаж капітальних активів іноземним інвесторам.

Основними причинами зниження експорту стали пошкодження критичної інфраструктури та дефіцит електроенергії для виробників, закриття або переміщення підприємств із зони бойових дій, міграція населення та логістичні труднощі.

Безперечно, динаміка зовнішньої торгівлі країни значно впливає на обмінний курс. У теперішніх умовах переходу з фіксованого на плаваючий курс варто приділяти увагу взаємозв’язкам між цими чинниками. Відомо, що девальвація національної валюти може надавати переваги експортерам, хоча й підвищує вартість імпорту. Усе це впливає на господарську діяльність та стабільність внутрішнього ринку.

Вищий рівень використання виробничих потужностей сприяє збільшенню обсягів виробництва, що, в свою чергу, призводить до накопичення запасів. У нашій моделі враховано три ключові галузі реального сектора: переробну промисловість, сільське господарство та гірничодобувну промисловість, тому обсяги запасів розраховані саме для цих секторів. Збільшення запасів знижує майбутню потребу у виробництві через фінансові витрати на їх зберігання, старіння та можливі втрати, що, в свою чергу, стимулює підвищення обсягів виробництва.

Крім того, важливо зазначити, що валютний курс виражається в кількості гривень за долар США (UAH/USD). Концепція інфляції попиту виникає у випадках, коли зростає сукупний попит при обмеженій пропозиції. У моделі цей тип інфляції представлено як співвідношення сукупного попиту до ВВП, що показує, чи здатна пропозиція задовольнити зростаючий попит[61]. Інфляція попиту та інфляція витрат (що виникає при збільшенні виробничих витрат, зокрема, на матеріали та заробітну плату) є складовими

загального рівня інфляції. Тому зі зростанням цих факторів відбувається підвищення загального рівня цін у країні, що знижує реальний сукупний попит через подорожчання.

Цю ситуацію можна розглядати як одну з проблем, пов'язаних з відсутністю захисту на початку війни. Для стимулювання економічного зростання, захисту країни та підвищення зайнятості важливо розвивати промисловий потенціал. На думку Еріка Рейнерта, індустріалізація сприяє економічному зростанню та боротьбі з корупцією.

Варто відзначити, що план Маршалла був спрямований на індустріалізацію Німеччини, і результати цієї політики були очевидно позитивними. Натомість в балканських країнах частка донорських інвестицій у промисловий сектор становила лише 3%, що призвело до низьких темпів відновлення, зростання торгового дефіциту, безробіття та розвитку тіньової економіки [62].

На даний момент (станом на жовтень 2023 року) у світі зареєстровано 6200 400 біженців. з України [63] і виникає питання з поверненням мігрантів. Це очевидно однією з причин залишитися в Україні або повернутися в країну є можливість роботи розміщення та висока заробітна плата. Звичайно, економіка України сильно постраждала від війни.

Один з експортованих продукції, яка сильно скоротилася, була металургійна промисловість. Але головна проблема виникає з експортом продукції металургії через торгові коріння, в даному випадку це був би варіант розвитку галузей, які використовують метали. У нинішніх умовах очевидно, що це необхідно розвивати військовим промисловість. Він користується високим попитом на національному ринку та інтересом іноземних інвестори.

Військові цілі стимулюють легку промисловість, фармацевтичну, харчову промисловість. Важливо розвивати переробку в харчовій промисловості в масштабах країни має розвинений аграрний сектор. Переміщення компаній на захід від с країна дала поштовх розвитку для різних галузей на Заході.

У майбутньому високий потенціал може мати й автомобільна промисловість, яка може мати матеріальних і людських ресурсів і є важливим елементом розвинених економік.

Україна мала високий потенціал в авіабудуванні, зараз ця галузь під загрозою, але є потенціал для розвитку в майбутньому. Варто звернути увагу на зелену енергетику. І є вже досягнуті позитивні цілі в цьому секторі. У 2019 році Україна увійшла до ТОП-10 країн темпи розвитку відновлюваної енергетики, у 2020 р. -Топ5 серед європейських країн у розробці сонячних систем. У 2021 році Україна за показником займала 48 місце загального інвестиційного потенціалу держави серед 136 країн за даними Bloomberg Рейтинг New Energy Finance [64]. У разі ризику атак на атомну енергетику станцій, важливо диверсифікувати ресурси та розвивати відновлювану енергетику.

На нашу думку, ІТ-галузь в Україні має високий потенціал. Варто заплатити звернення уваги на тенденцію стрімкого розвитку ІТ-сектору. У 2020 році ІТ-галузь забезпечив машинобудівний сектор більше в 1,5 рази, а 25% від експорт сільськогосподарської продукції. В експорті послуг ІТ займали 37% у 2021 році, і це число зріс на 300% за останні 3 роки [65]. ІТ-сектор був єдиним, який виріс обсяг експорту в 2022 році, і досяг 45% від усього експорту послуг країни. У 2022 році ІТ-галузь давала роботу 309 тисячам спеціалістів[66]. ІТ-індустрія може співпрацювати з військовою промисловістю та багатьма іншими галузями.

Ми вже маємо позитивний досвід таких проектів, які прискорюють роботу бізнесу та допомагають громадянам. На даний момент доступно понад 100 електронних публічних послуг через портал Дія. На 2022-2025 роки планується подальший розвиток послуг, наприклад, електронний бізнес, електронні форми податкового резидентства в Україні, гарантії для ветеранів, е-школа та е-садок, е-ліцензії, електронний туризм, електронний суд, послуги за кордоном та багато інших. У цих умовах важливо відзначити, що використання навичок ІТ-фахівців на державному рівні, як це показав досвід

Естонії, позитивно впливає на розвиток бізнесу та цифрового суспільства в Україні.

У 2023 році спостерігається висока активність у відкритті малих і середніх об’єктів бізнесу. Вони можуть дати додатковий потенціал для економіки, адже створюють робочі місця і є більш гнучкими в умовах війни. Важливо розвивати їхні експортні можливості. У разі дорогих кредитів можливим рішенням може стати створення Банку розвитку.

Іншими варіантами можуть бути залучення кредитів від ЄБРР, Світового Банку та подальше збільшення державного кредиту за програмою «5-7-9». Варто зазначити, що прагнення інтегруватися до Європейського Союзу є довгим і складним шляхом. Важливо згадати випадок Греції, яка приєдналася до Європейського Союзу, коли її економіка не була в сильній позиції і вона не могла пропонувати конкурентоспроможну продукцію на ринку ЄС. Приєднання до економічного союзу, на наш погляд, потребує створення конкурентоспроможних галузей та запобігання перетворенню на ресурсну базу, що може призвести до «ресурсного прокляття».

Отже, існує багато дискусій щодо проблем експорту України та його впливу на світову економіку. Очевидно, що розвиток торгових шляхів і ефективна дипломатична політика мають ключове значення. Водночас науковці зазначають, що Україна протягом багатьох років експортує переважно ресурси, продукцію металургійної та аграрної галузей, що формує для економіки країни так зване «ресурсне прокляття» та обмежує її розвиток. Для задоволення потреб внутрішніх споживачів, захисту країни та стимулювання економічного зростання важливо розвивати промисловий сектор, зокрема військову, фармацевтичну, легку промисловість, а також переробку в харчовій індустрії. Ці галузі вже мають високий попит і можуть активно розвиватися. У перспективі відновлення країни важливу роль відіграють будівництво, металургія, авіаційна, автомобільна промисловість та подальший розвиток ІТ-галузі. Україна має багаті природні ресурси, освічених фахівців і може запропонувати світу широкий асортимент продукції. Події

2022 року та міжнародна допомога відкривають унікальну можливість для реконструкції, відбудови та інвестицій у новий тип економіки.

Висновки до розділу 2

Отже, у цьому розділі було детально розглянуто основні цілі імпортної політики України, зокрема її роль у забезпеченні економічної безпеки, стимулюванні економічного зростання та підвищенні конкурентоспроможності національних виробників.

Імпортна політика України є невід'ємною складовою економічної стратегії країни. Вона має на меті забезпечення економічної безпеки через контроль за обсягами імпорту і створення умов для розвитку вітчизняного виробництва, зокрема у стратегічних секторах економіки. Регулювання імпорту дає змогу зменшити залежність від зовнішніх постачальників, особливо в критичних для національної економіки сферах, таких як енергетика, харчова промисловість та важка промисловість. Це дозволяє зберегти стабільність і незалежність економічних процесів, уникати негативних впливів світових криз і геополітичних факторів.

Важливим аспектом імпортної політики є її роль у забезпеченні економічного зростання. В умовах глобалізації та інтеграції України в міжнародну економіку, правильне регулювання імпорту стає рушійною силою для модернізації та диверсифікації економіки. Імпорт технологій, сучасного обладнання та інноваційних рішень сприяє підвищенню продуктивності та ефективності національних підприємств. Крім того, це дозволяє вітчизняним виробникам отримувати доступ до нових ринків і підвищувати свою конкурентоспроможність на глобальній арені.

Особливу увагу в розділі було приділено питанням підвищення конкурентоспроможності українських виробників. Імпортна політика має забезпечити справедливу конкуренцію між імпортованими і вітчизняними

товарами, що стимулює розвиток локального виробництва. Застосування методів захисту внутрішнього ринку, таких як митні бар’єри чи антидемпінгові заходи, допомагає створити рівні умови для місцевих виробників, підтримуючи їх у боротьбі з дешевшими імпортними товарами. Це сприяє розвитку національної економіки і забезпечує сталість ринку праці та робочих місць.

Узагалі, імпортна політика України виконує стратегічну функцію в стабілізації економіки країни та сприяє її інтеграції в глобальну економічну систему. Справедливе і виважене регулювання зовнішньої торгівлі може забезпечити сталий економічний розвиток, посилення конкурентних позицій України на світовій арені, а також створити умови для розвитку інноваційного потенціалу та економічної самостійності.

Успішна імпортна політика має стратегічне значення не лише для економічної безпеки та зростання, а й для підвищення інвестиційної привабливості країни. Одним із ключових аспектів є адаптація митних та тарифних норм до сучасних вимог, що дозволяє залучити іноземні інвестиції та технології, сприяючи модернізації виробничих потужностей. Крім того, ефективне управління зовнішньою торгівлею підвищує здатність країни реагувати на глобальні виклики та зміни на світових ринках, зміцнюючи позиції України в міжнародній економічній системі. Це не лише забезпечує сталий розвиток внутрішнього виробництва, але й відкриває нові можливості для співпраці з іншими країнами, що підтримують стратегічні інтереси України на глобальному рівні.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Фінансова та економічна безпека і розвиток пріоритетних секторів національної економіки України в контексті імпорту

Фінансова безпека пріоритетних секторів національної економіки є важливою умовою для сталого розвитку України, забезпечення стійкості економічної системи та зміцнення економічної потужності країни, а також для самодостатності регіонів на секторному рівні. Вона є основою для забезпечення інвестиційної привабливості, розвитку інноваційного потенціалу пріоритетних секторів, реіндустріалізації, впровадження передових технологій у виробництво, переходу до випуску високотехнологічної продукції, а також для реалізації політики ресурсозбереження та удосконалення виробничих процесів. Економічне відновлення та розвиток пріоритетних секторів національної економіки тісно пов’язані та визначаються високим рівнем фінансової стійкості. Кожна країна, враховуючи свою географічну позицію, природні ресурси та особливості внутрішнього і зовнішнього середовища, має власну спеціалізацію, що забезпечує її конкурентоспроможне місце в міжнародному поділі праці.

На сучасному етапі розвитку української економіки існують суттєві дисбаланси в галузевій структурі виробництва, втрати конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародних ринках, зменшення частки наукоємних промислових продуктів, великий розрив в інноваційному та технологічному розвитку порівняно з високотехнологічними країнами, а також низька ефективність структурних трансформацій. Економічне зростання та високий рівень привабливості країни значною мірою залежать від фінансової безпеки та розвитку пріоритетних секторів національної економіки. Проте низка негативних факторів істотно вплинула

на економічну ситуацію в Україні. Зокрема, соціально-політичні потрясіння спричинили нестабільність, що мала негативний вплив на економіку.

Вплив на економічний розвиток. По-перше, військовий конфлікт на сході країни, який триває вже кілька років, призвів до руйнування інфраструктури та значних втрат у виробництві. Анексія Автономної Республіки Крим у 2014 році також завдала серйозного удару національній економіці, оскільки країна втратила важливі економічні ресурси та стратегічні об'єкти. Крім того, глобальна пандемія COVID-19, що тривала з 2021 по 2022 рік, значно ускладнила економічну ситуацію, викликавши уповільнення економічного зростання та зниження показників виробництва. Повномасштабна війна Росії проти України ще більше загострила економічні проблеми. Внаслідок цього конфлікту країна зазнала значних втрат у промисловій інфраструктурі, що призвело до виробничої кризи та уповільнення зростання реального сектору економіки, зокрема, ВВП країни знизився на 30% [MIND (2022). НБУ очікує скорочення реального ВВП щонайменше на третину у 2022 році [67], а за оцінками Світового банку – на 45% [68]. Це призвело до відтоку інвестицій, зниження конкурентоспроможності та стагнації реального сектору економіки.

Економіка України опинилася в умовах глобальної нестабільності та війни, що значно ускладнило реалізацію потенціалу економічного розвитку її пріоритетних секторів. У період післявоєнного відновлення країна зіткнеться з нагальною потребою в перегляді інвестиційної та ресурсної підтримки, а також у створенні спеціальних програм для секторної пріоритизації та спеціалізації. Розвиток є квінтесенцією системної політики, спрямованої, перш за все, на нарощування потенціалу та забезпечення фінансової та економічної безпеки, а отже, на зміцнення конкурентоспроможності та реалізацію економічних інтересів. Тому завданням стає ідентифікація та моделювання системних зв'язків між фінансово-економічною безпекою та розвитком пріоритетних секторів національної економіки України, що набуває все більшої актуальності.

Моніторинг фінансово-економічної безпеки пріоритетних секторів національної економіки, включаючи довгострокову діагностику та прогнозування, а також аналіз її взаємозв'язку з параметрами економічного розвитку, становить інформаційно-аналітичну основу для розробки державної політики зміцнення фінансово-економічної безпеки в системі структурної та секторної політики держави [69]. Створення інформаційно-аналітичної бази для розробки державної політики в поточних умовах є особливо важливим у контексті поширення економічної невизначеності та високого рівня фінансових ризиків, а також нових викликів фінансовим інтересам суб'єктів господарювання, особливо в умовах повномасштабної війни та глобальної нестабільності.

У цих умовах необхідно приділяти особливу увагу формуванню та впровадженню механізмів, які сприятимуть стійкому розвитку пріоритетних секторів економіки та забезпечать необхідний рівень фінансової та економічної безпеки. Враховуючи масштаби економічних втрат та стратегічних викликів, особливо важливою є підтримка інвестиційної привабливості секторів, що знаходяться під загрозою, та адаптація виробничих процесів до нових умов. Одним із пріоритетів має стати зміцнення фінансової стабільності на макрорівні, зокрема шляхом оптимізації податкової політики, розширення доступу до фінансування для підприємств та залучення іноземних інвестицій, що дозволить забезпечити фінансування відновлення та модернізації виробництва.

Не менш важливим є розвиток стратегічних галузей, таких як енергетика, сільське господарство, інформаційні технології та інші високотехнологічні напрямки, що сприятимуть підвищенню національної конкурентоспроможності на глобальному ринку. Паралельно з цим важливо здійснити заходи, які допоможуть покращити інфраструктуру та логістичні мережі, що також впливають на економічну стабільність і доступ до ринків.

Таким чином, ефективна система моніторингу та прогнозування фінансово-економічної безпеки секторів є важливим інструментом для

ухвалення обґрунтованих рішень, спрямованих на відновлення та сталий розвиток економіки, а також для адаптації до нових економічних умов у післявоєнний період. Це дозволить зберегти та зміцнити економічну базу країни, підвищити її стійкість перед майбутніми викликами та забезпечити економічне зростання в довгостроковій перспективі.

У подальшому розвитку економіки України після завершення війни важливо враховувати не тільки внутрішні ресурси, а й зовнішні фактори, які можуть значно вплинути на стабільність та зростання. В умовах глобальної економічної нестабільності та геополітичних змін, України слід шукати нові можливості для диверсифікації зовнішньої торгівлі та зменшення залежності від традиційних ринків[70]. Активне залучення інвестицій у ключові галузі, стимулювання експорту та розвитку високотехнологічних виробництв можуть стати важливими аспектами для досягнення сталого економічного розвитку.

Водночас, важливим напрямком є інвестиції в людський капітал. Освітня та науково-технічна реформи, розвиток кваліфікованої робочої сили, а також стимулювання інноваційного підприємництва є основою для збереження конкурентоспроможності на глобальному рівні. Справжня ефективність відновлення економіки можливе лише за умови значного покращення інфраструктури на всіх рівнях від транспорту та логістики до цифрових платформ, які забезпечують інтеграцію з міжнародними економічними системами.

Не менш важливим є розробка та впровадження антикризових механізмів для подолання короткострокових економічних труднощів, таких як валютна та фінансова нестабільність, інфляція, зниження реальних доходів населення. Запровадження програм підтримки малих і середніх підприємств, фінансових стимулів для розвитку технологічних стартапів і підтримка сільського господарства може стати основою для відновлення економіки на регіональному рівні, зміцнюючи національну економіку в цілому.

Враховуючи весь комплекс викликів, перед Україною постає необхідність в розробці комплексної стратегії економічного відновлення, яка

включає не тільки фінансову та інвестиційну підтримку, а й соціально-економічні реформи, спрямовані на створення стійкої, інноваційної та конкурентоспроможної економіки. Важливими завданнями в цьому процесі стануть оптимізація структури економіки, підвищення ефективності управління та зміцнення інституційної бази для підтримки сталого розвитку у всіх секторах національної економіки.

Отже, дослідження підтверджує гіпотезу про тісний зв'язок між фінансово-економічною безпекою та розвитком пріоритетних секторів національної економіки. Це підтверджується існування причинно-наслідкових і системних зв'язків між станом і характеристиками фінансово-економічної безпеки та параметрами розвитку пріоритетних секторів національної економіки України [71].

Вплив змін у ключових параметрах фінансово-економічної безпеки створює сприятливі передумови для економічного зростання та структурно збалансованого розвитку секторів. Зокрема, результати дослідження дозволили встановити зв'язки та залежності між змінами компонентів фінансово-економічної безпеки галузей та їх розвитком, що з теоретичної точки зору дає підстави стверджувати про вплив окремих аспектів безпеки на секторний розвиток, а з практичної точки зору дозволяє моделювати та прогнозувати очікувані зміни та їх масштаби. Зокрема, емпіричні оцінки чутливості розвитку до змін фінансово-економічної безпеки пріоритетних секторів національної економіки України показали, що зміцнення фінансово-економічної безпеки дозволяє:

- збільшити обсяг проданої продукції в усіх досліджених галузях;
- оновити основні засоби в промисловості, транспорті, складських послугах, поштовій та кур'єрській діяльності;
- збільшити зайнятість у промисловості, сільському господарстві, лісовому господарстві тощо;

- зміцнити експортний потенціал у сільському господарстві, лісовому господарстві та рибальстві, транспорті, складських послугах, поштовій та кур’єрській діяльності;
- збільшити рентабельність операційної діяльності промислових і сільськогосподарських підприємств.

Загалом основними стимуляторами для розвитку пріоритетних секторів національної економіки в проекції забезпечення їх фінансово-економічної безпеки є збільшення обсягу та поліпшення структури кредитування, в тому числі пільгового кредитування, залучення іноземного капіталу, зниження податкового навантаження; стимулювання впровадження високих технологій для підвищення рівня продуктивності праці та оптимізації витрат, розширення виробничих потужностей, стимулювання переробки продукції для збільшення створеної доданої вартості.

Важливо звернути увагу на аспект міждисциплінарності, зв’язків та впливів безпеки на розвиток промисловості і навпаки. Наприклад, зміцнення фінансово-економічної безпеки аграрних секторів є фактором збільшення обсягу сільськогосподарської продукції, що позитивно впливає на розвиток та зміцнення фінансової та економічної безпеки окремих секторів переробної промисловості, виробництва фармацевтичних продуктів, хімічної промисловості тощо. Зміцнення безпеки в будівництві є визначальним фактором для розширення виробничих потужностей у секторах реального сектору економіки. Зміцнення безпеки в транспортній галузі оживляє торгівлю, забезпечує розвиток логістики та мінімізує комерційні та фінансові ризики.

3.2 Імпортозаміщення як фактор виробництва та структурні зміни торгівлі в Україні

Проблеми, пов’язані з дисбалансом зовнішньої торгівлі України, виникли ще задовго до повномасштабного вторгнення РФ. Вищі темпи зростання імпорту порівняно з експортом призвели до значних дисбалансів у торгівлі, що посилило дефіцит зовнішньоторговельного балансу.

Процеси економічної трансформації ще більше загострили структурні дисбаланси у суспільному виробництві. До них належать:

- зростаюча орієнтація на сировинні галузі;
- низький рівень диверсифікації джерел сировини;
- висока енерго- та ресурсомісткість виробництва;
- обмежений обсяг виробництва кінцевої продукції;
- зниження частки високотехнологічних секторів у структурі промислового виробництва.

Сировинна орієнтація промислової структури робить її сильно залежною від експорту, що, у свою чергу, посилює залежність промисловості та економіки загалом від зовнішніх ринків і гальмує розвиток внутрішнього ринку.

Неефективна структура виробництва та зовнішньої торгівлі продовжує не відповідати потребам внутрішнього ринку України, особливо в умовах війни та економічної нестабільності. Дисбаланс між експортом та імпортом товарів поглиблює дефіцит торговельного балансу, який залишається серйозною проблемою для економіки. Коефіцієнт покриття імпорту експортом в Україні, за останніми даними, залишився на низькому рівні і становить близько 0,8, що вказує на значну залежність від імпорту [72].

Структура експорту України продовжує переважати в бік сировинних товарів і продукції з низькою доданою вартістю, а структура імпорту, в свою чергу, характеризується значною часткою високотехнологічної продукції та промислових товарів. За останні роки імпорт промислових товарів зріс майже

в п’ять разів, тоді як внутрішнє виробництво зросло лише в 2-3 рази в залежності від сектору. Це свідчить про необхідність прискореного розвитку вітчизняного виробництва, модернізації промислових підприємств і реалізації ефективних заходів для підтримки імпортозаміщення [73].

Результатом структурного дисбалансу в промисловості є зростання імпортної залежності. Зокрема, розрахунок індексу рівня імпортної залежності має коефіцієнт 1,67, тобто протягом січня-вересня 2024 року в Україну імпортували товарів на суму $51,2 млрд, а експортували – на $30,7 млрд [74].

Дисбаланс зовнішньоторговельних потоків безпосередньо зумовлений нераціональною структурою національного виробництва. У період 2010-2024 років основні структурні деформації в промисловості не були подолані, і до них додалась нова серйозна проблема – військова агресія Росії проти України, що значно погіршила економічну ситуацію в країні та ще більше загострила існуючі проблеми. Зокрема, в умовах війни спостерігається збереження та посилення таких структурних дисбалансів:

– між видобувною та переробною промисловістю. Видобуток сировини продовжує домінувати, супроводжуючись низьким рівнем її переробки та створення доданої вартості в країні. Війна, особливо у стратегічно важливих регіонах, таких як Донбас, де зосереджено значну частину видобувної промисловості, спричинила втрату виробничих потужностей, руйнування інфраструктури та посилення залежності від імпортованих матеріалів.

– між традиційними галузями та індустріями, що потребують значних наукових розробок. Значні ресурси були перенаправлені на потреби оборони, що ускладнило модернізацію традиційних секторів і обмежило інвестування в інноваційні галузі, такі як високі технології, інформаційні системи та біотехнології. В результаті технологічний розрив із розвиненими економіками залишається значним, гальмуючи конкурентоспроможність країни.

– між експортно-орієнтованими та внутрішньоорієнтованими секторами. Експортно-орієнтовані галузі, зокрема сільське господарство та металургія,

зазнали значних втрат через блокування портів, руйнування логістичної інфраструктури та зниження виробничих можливостей. Водночас внутрішньоорієнтовані сектори стикаються з економічною нестабільністю, спричиненою інфляцією, падінням купівельної спроможності населення та ускладненням постачання товарів і сировини.

Таким чином, військова агресія не лише ускладнила подолання структурних деформацій у промисловості, але й створила нові виклики для розвитку національної економіки в цілому.

У структурі української промисловості досі домінують енергоємні та сировинні галузі, які значною мірою залежать від імпорту енергоресурсів. Сировинні та енергетичні галузі складають близько 2/3 загального промислового виробництва, тоді як продукція соціальної спрямованості становить лише 1/5 загального обсягу [75]. Це призвело до посилення експансії імпортних товарів широкого вжитку на внутрішньому ринку України.

Деградація структури промислового виробництва є результатом структурних змін усередині переробної промисловості на користь виробництва з низькою доданою вартістю та постійні ракетні обстріли інфраструктури. Темпи зростання частки переробної промисловості у валовій доданій вартості залишаються низькими. Так, частка переробної промисловості у структурі виробництва складає 65% [76].

Промисловість є найбільшим сектором економіки України, який забезпечує близько 40% загального обсягу виробництва товарів і послуг та 80% їх експорту. Вона створює понад 30% валової доданої вартості. Однак, якщо експорт здебільшого складається з логістичної та енергетичної сировини низького рівня переробки, то імпорт включає високотехнологічну продукцію глибокої переробки та товари кінцевого споживання. Такі умови вимагають реформування «традиційних» галузей та розвитку високотехнологічних секторів.

Покращення структури енергетичного сектора та зменшення енергоємності мають важливе значення для економіки України. Енергоємність ВВП України перевищує середній показник розвинених країн у 3,2 рази. У паливній промисловості необхідно модернізувати нафтопереробні заводи для забезпечення глибокої переробки нафти. Це дозволить змінити асортимент продукції у бік збільшення обсягу світлих нафтопродуктів і постачання сировини (ароматичних вуглеводнів) для хімічних комплексів, які зараз імпортуються у великих обсягах. Часткове зменшення залежності внутрішньої економіки від імпорту енергоносіїв можливе завдяки використанню альтернативних джерел енергії (біопалива, біомаси тощо).

Однією з ключових умов реалізації «Енергетичної стратегії України до 2030 року» є ухвалення низки державних програм, зокрема «Програми розвитку альтернативних джерел енергії». Важливу роль у цьому відіграє Програма фінансування альтернативної енергетики в Україні (USELF), яка реалізується за підтримки Європейського Банку Реконструкції та Розвитку (ЄБРР). Програма передбачає кредитну лінію обсягом до 50 млн євро для сприяння впровадженню проектів, що використовують відновлювані джерела енергії [77].

У рамках USELF надаються кредити та допомога у розробці проектів, які відповідають фінансовим, технічним і екологічним вимогам програми. Додаткове фінансування в розмірі 20 млн євро забезпечує Clean Technology Fund, що входить до складу Climate Investment Funds.

Програма має зручну структуру, яка дозволяє фінансувати малі й середні проекти безпосередньо через ЄБРР за спрощеною процедурою, що суттєво знижує операційні витрати. Вона охоплює всі форми виробництва електроенергії з відновлюваних джерел, таких як: гідроенергія, вітрова енергія, біомаса та сонячна енергія.

Нестача товарів народного споживання на внутрішньому ринку призвела до значного дисбалансу між попитом і пропозицією. Рішення цієї проблеми частково пов’язане із насиченням внутрішнього споживчого ринку

товарами вітчизняного виробництва. Розширення імпорту суттєво вплинуло на більшість продуктів харчування та текстильну промисловість, створюючи певні загрози економічній безпеці.

Критична ситуація склалася у продовольчому секторі. Харчова небезпека сьогодні зумовлена сталим зростанням імпорту продовольчих товарів. Частка імпорту в споживанні продуктів харчування становить близько 30%, що значно перевищує граничний рівень продовольчої безпеки (не більше 25%).

У посткризовий період спостерігається повільне відновлення харчової промисловості, що спричинило зростання цін на продовольчі товари, яке негативно вплинуло на купівельну спроможність домогосподарств. Перешкоди для відновлення національного виробництва м'яса полягають у наступному: низька якість сировини, відсутність чіткого контролю за переміщенням сировини по країні, високі процентні ставки на внутрішньому ринку при необхідності значного оновлення логістики та впровадження інноваційних технологій [78].

Значне зростання залежності від імпорту спостерігалося в товарній групі «фрукти та ягоди. За інформацією Державної митної служби, у січні-серпні 2022 року імпорт агропродукції в Україну склав 3977 мільйонів доларів, що на 22% менше порівняно з аналогічним періодом 2021 року [79].

Основною проблемою є те, що динаміка зростання імпорту продуктів харчування набагато стабільніша порівняно з іншою динамікою зростання та розвитку внутрішнього сільськогосподарського виробництва, що в значній мірі зумовлено ризиком виробництва в цій галузі. Крім того, членство України у СОТ розширило доступ до імпорту сільськогосподарської продукції. Зниження середнього рівня захисту спостерігається з 21,1% до 10,7%, що посилило конкуренцію з боку іноземних товарів на внутрішньому ринку. Україна також приєдналася до 16 секторних угод, які передбачають нульову ставку імпортного мита для ряду товарних груп, перехідний період яких вже минув. Таким чином, збільшення залежності України від імпорту, з одного

боку, вимагає захисту внутрішнього ринку, а з іншого боку, членство в СОТ вимагатиме поступової лібералізації зовнішньої торгівлі. В цих умовах виникає потреба в механізмах контролю за імпортом з метою гармонізації цих завдань.

Легка промисловість України стикається з низкою проблем, які гальмують її розвиток. Серед них – залежність від імпортної сировини та матеріалів. Через недостатній розвиток внутрішнього виробництва галузь значною мірою залежить від імпорту, що підвищує собівартість продукції та знижує її конкурентоспроможність на світових ринках. Більшість підприємств використовують застарілі технології, що унеможливлює забезпечення високої якості продукції та швидке реагування на зміни ринкових умов.

Додатковим викликом є кадровий дефіцит, зумовлений виїздом кваліфікованих фахівців за кордон і недостатнім рівнем підготовки нових спеціалістів. Низька платоспроможність внутрішнього ринку також обмежує можливості збуту, оскільки споживачі часто обирають дешевші імпортні товари. Ситуацію ускладнює недостатня державна підтримка: відсутність чіткої стратегії розвитку, обмежене фінансування та складнощі у доступі до пільгових кредитів не дозволяють підприємствам реалізовувати модернізаційні проєкти.

Для подолання цих викликів необхідно розробити комплексну програму розвитку легкої промисловості. Така програма має передбачати стимулювання внутрішнього виробництва сировини, підтримку інновацій через пільгове кредитування та гранти, створення умов для повернення кваліфікованих кадрів і підвищення їхньої оплати праці, а також запровадження механізмів протекціонізму для зміцнення позицій національних виробників.

Варто зазначити, що легка промисловість є однією з провідних галузей економіки у світі, яка все більше сприяє формуванню державного бюджету і є важливим чинником розвитку хімічної та інженерної промисловості, сільського господарства тощо. Однак в Україні ці сфери діяльності багато років перебувають у стані системної кризи через низку чинників, зокрема:

негнучкість великих підприємств, застарілість обладнання та технологій, фінансова нестабільність підприємств. Внутрішній ринок легкої промисловості в Україні наразі складається на 80% з імпорту, і лише 20% займають вітчизняні товари. Цей дисбаланс у структурі ринку посилює конкуренцію з боку імпортерів та залежність від імпорту, зокрема текстильних виробів. Тому імпортозамінне виробництво слід розвивати, насамперед у текстильній промисловості, що зумовлено тенденцією до стабільного зростання імпорту. Більшість текстильних підприємств «виживають» завдяки схемам обробки. Такі схеми досі використовуються багатьма підприємствами легкої промисловості для виробництва одягу, взуття та інших шкіряних виробів. У стратегічному майбутньому виробництво за схемами обробки не стимулює вітчизняних виробників і не створює стабільної доданої вартості. Використання замкнутого виробничого циклу (від проєктування до продажу товарів на ринку) насичуватиме внутрішній ринок місцевими товарами.

Використання імпортованої (споживацької) сировини збільшує залежність текстильної промисловості. Виробництво в текстильній галузі має «оживити» використання традиційних для України сировинних матеріалів, таких як вовна, льон, натуральна шкіра та хімічне волокно. Крім того, сировинний льон може бути використаний для виробництва модифікованих текстильних волокон, попит на які останнім часом особливо зріс.

Потенціал імпортозаміщення різних рівнів практично існує в усіх секторах національної економіки. Імпортозамінне виробництво середньостроково має охоплювати харчову, текстильну, хімічну, целюлозно-паперову промисловість та сільське господарство. В інженерному секторі імпортозаміщення можливе через міжнародне співробітництво. Часткове скорочення імпорту енергоносіїв можливо за допомогою використання альтернативних джерел енергії. Стимулювання імпортозаміщення викликає дисбаланси у зовнішній торгівлі та оптимізацію структури секторів національної економіки у напрямку зменшення енергетичних і матеріальних

витрат виробництва, сприяючи формуванню соціально орієнтованої економічної системи.

Залежність української промисловості від імпорту залишається однією з ключових проблем економіки, особливо в умовах структурних деформацій і глобальної конкуренції. Промисловий сектор, зокрема легка промисловість, характеризується застарілими виробничими потужностями, недостатнім рівнем локалізації виробництва та значною залежністю від імпортної сировини. Така ситуація не лише посилює зовнішню залежність, а й знижує конкурентоспроможність українських товарів як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Значний виклик для промисловості створює недостатня технологічна оснащеність і низький рівень інновацій. Більшість підприємств працюють на застарілому обладнанні, що ускладнює виробництво продукції з високою доданою вартістю та стримує впровадження сучасних технологій. Відсутність інвестицій у наукові розробки та модернізацію виробництва залишає українську промисловість у середньому технологічному сегменті, посилюючи розрив із розвиненими країнами.

Легка промисловість особливо постраждала через домінування імпортної продукції на внутрішньому ринку: 80% товарів складають імпортовані, що позбавляє вітчизняних виробників можливості розвиватися. Залежність від імпортної сировини, таких як текстильні матеріали, також обмежує можливості галузі. Використання схем давальницької сировини переважає, однак ці моделі не створюють стабільної доданої вартості та не сприяють економічній незалежності країни.

Крім того, промисловий сектор стикається з логістичними викликами, які ще більше загострилися через війну. Руйнування інфраструктури, блокада важливих експортних маршрутів і скорочення внутрішнього попиту ускладнюють розвиток експортноорієнтованих галузей, таких як металургія, хімічна промисловість та машинобудування.

Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, орієнтованого на стимулювання розвитку промисловості. Це включає: модернізацію виробничих потужностей; стимулювання імпортозаміщення, особливо в легкій та хімічній промисловості; впровадження сучасних технологій; підтримку інноваційних проєктів та створення умов для локалізації виробництва. Особливу увагу варто приділити замкнутим виробничим циклам, які дозволять максимально використовувати місцеву сировину та створювати продукцію з високою доданою вартістю.

Стабілізація промислового сектору та зменшення залежності від імпорту – ключові завдання для забезпечення економічної безпеки України, збереження робочих місць та створення умов для довгострокового зростання національної економіки.

3.3 Перспективи розвитку міжнародної торгівлі в Україні

Сучасний етап економічного розвитку та глобалізація вимагають перегляду традиційних підходів до торговельної діяльності. В умовах активної інтеграції України на міжнародну арену питання розвитку міжнародної торгівлі набуває особливої важливості, оскільки вона є однією з основних форм міжнародних економічних відносин.

Економічні відносини на світовому ринку ґрунтуються на глобальному поділі праці, а міжнародна торгівля є важливим інструментом цих відносин. Вона сприяє розвитку інвестицій, інновацій та робочої сили, а також розширенню торговельних зв’язків. У свою чергу, міжнародна торгівля визначає вимоги до якості продукції, технології виробництва та витрат, що впливає на національні ринки. Таким чином, міжнародна торгівля є ключовим фактором розвитку як окремих країн, так і глобальної економіки в цілому.

Останніми роками ключовою ознакою економічного розвитку є зростаючий вплив міжнародної торгівлі на світове виробництво, а також

виробництво окремих країн і регіонів. Міжнародна торгівля виступає формою взаємодії між виробниками та споживачами різних країн, яка виникає на основі розвитку міжнародного поділу праці. Сучасна економіка України характеризується посиленою інтеграцією в світову систему міжнародного поділу праці як постачальник і споживач товарів та послуг. За цих умов стан і динаміка розвитку міжнародної торгівлі мають надзвичайно важливе значення для економічного розвитку України.

Розвиток міжнародної торгівлі в Україні сприятиме збільшенню бюджетних доходів, зміцненню науково-технічної співпраці, розвитку інноваційного потенціалу країни, розширенню міжнародних відносин тощо. Усе це забезпечить стабільні темпи економічного зростання, підвищення соціального добробуту та конкурентоспроможності країни на зовнішніх ринках.

Отже, за сучасних умов управління економікою питання розвитку міжнародної торгівлі та вирішення її ключових проблем повинні мати стратегічне значення і бути включені в державні програми. Від ефективного вирішення цих завдань залежить можливість встановлення довгострокових відносин між різними економічними суб’єктами, розширення масштабів національної економіки через вихід на нові ринки збуту, а також впровадження принципово нових інструментів управління в цій сфері.

Дж. Сакс наголошує, що роль міжнародної торгівлі є надзвичайно важливою для будь-якої країни світу. На думку економічного радника, «успіх кожної країни у світі базується на міжнародній торгівлі. Жодна країна світу ніколи не змогла створити здорову економіку шляхом ізоляції від світової економічної системи» [80].

І. Дахно акцентує увагу на чинниках, які об’єднують майже всі країни світу в єдину міжнародну економічну систему. Суб’єктами міжнародної торгівлі виступають держави, державні утворення, міжурядові організації, народи, що борються за незалежність, юридичні особи, індивідуальні підприємці. Міжнародна торгівля є інструментом, за допомогою якого країни

світу розвивають і поглиблюють спеціалізацію своїх економік, підвищують продуктивність праці та ефективність використання ресурсів [81, с. 16].

А. Дунська стверджує, що одним із ключових завдань економічного розвитку України на сучасному етапі є визначення нових підходів до її інтеграції в світову економіку. Одним із варіантів вирішення цього завдання є розширення участі країни в міжнародній торгівлі ліцензіями, що дозволить Україні використовувати свій високий інтелектуальний потенціал і сприятиме просуванню економіки до високо прибуткових сфер. Орієнтація на інновації як головну рушійну силу економічного розвитку сучасної світової економіки сприяє активізації процесів міжнародного науково-технічного обміну [82].

Водночас питання взаємозамінності та взаємозалежності національних економік, пошуку шляхів економічної інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС), визначення перспектив такої інтеграції та нової ролі державних інституцій у сфері міжнародних економічних відносин залишаються недостатньо дослідженими. Розв’язання цих питань дало б Україні змогу зайняти гідне місце на світовому ринку, приєднатися до міжнародних угод і збільшити роль зовнішньої торгівлі у розвитку національної економіки.

У 2023 році дефіцит зовнішньої торгівлі товарами України значно зріс, досягнувши рекордного рівня $27,38 млрд, що в 2,5 рази більше, ніж у 2022 році ($11,16 млрд). Цей показник відображає глибші проблеми в економіці країни, включаючи збільшення імпорту товарів та зменшення експорту через військові дії, економічні санкції та обмеження з боку традиційних торговельних партнерів. Основними факторами, що сприяли такому результату, стали високий рівень імпорту енергоресурсів, зокрема вугілля та природного газу, а також зниження обсягів експорту продукції внаслідок економічної нестабільності [83].

Таке погіршення сальдо торгівлі свідчить про низку економічних викликів, зокрема про зниження конкурентоспроможності українських товарів на міжнародних ринках і збільшення залежності від імпорту, зокрема енергоресурсів. У грудні 2023 року спостерігався сезонний ріст обсягів

експорту на 19,2%, хоча імпорт також зріс на 12,5%. Сезонно скориговане сальдо залишалося негативним, і в грудні 2023 року воно становило $2,39 млрд.

Міжнародна торгівля є сектором міжнародних товарно-грошових відносин, що включає сукупність зовнішньоторговельної діяльності всіх країн світу. Це початкова форма міжнародних економічних відносин, що передбачає обмін товарами та послугами між національними економіками (державами) [84, с. 82]. Структура зовнішньої торгівлі дозволяє визначити конкурентні позиції країни на світових ринках і виявити економічні «ніші», де країна може бути конкурентоспроможною.

На думку багатьох вітчизняних дослідників, Україна має значний експортний потенціал, що виражається у здатності національної економіки виробляти й реалізовувати конкурентоспроможну продукцію на міжнародних ринках за умов стабільного підвищення ефективності використання природних ресурсів, нарощування науково-технічного потенціалу, розвитку валютно-фінансових і кредитних систем.

Крім того, Україна володіє унікальними природними ресурсами, вигідним географічним положенням, кваліфікованою і відносно дешевою робочою силою, активно співпрацює з високорозвиненими європейськими країнами, а також розвиває такі галузі, як металургія, хімічна промисловість, сільське господарство, високотехнологічний сектор тощо. Усі ці фактори сприяють інтеграції України в європейське співтовариство.

За І квартал 2024 року експорт товарів України склав $10,06 млрд, що на 2,8% менше порівняно з аналогічним періодом 2023 року. Імпорт товарів у цей період зріс на 1,7%, досягнувши $15,98 млрд. Таким чином, негативне сальдо зовнішньої торгівлі становило $5,91 млрд, що на 10,4% більше за показник І кварталу 2023 року ($5,36 млрд). Негативне сальдо спостерігалося у торгівлі України з такими країнами, як Австрія, Велика Британія, Греція, Німеччина, Франція та деякі інші. Обсяги імпорту скоротилися за всіма категоріями

товарів, а найбільш постраждали сектори сільського і хімічної промисловості [48].

За даними Державної митної служби, протягом січня-вересня 2023 року Україна експортувала 576,13 тис. тонн кам'яного вугілля на суму $154,05 млн. Основними імпортерами українського кам'яного вугілля стали Індія (36,08% від загальної суми експорту, що становить $55,59 млн), Словаччина (29,92% – $46,10 млн) та Угорщина (16,55% – $25,50 млн). Разом ці країни забезпечили 82,55% виручки від експорту кам'яного вугілля .

У порівнянні з 2022 роком, експорт кам'яного вугілля зазнав значного зростання. У 2022 році експорт досяг рекордного рівня – 708,46 тис. тонн на суму $215,77 млн, що становить майже 142-кратне збільшення порівняно з 2021 роком, коли експорт становив лише 4,98 тис. тонн на суму $0,80 млн. Водночас, у 2020 році експорт був значно меншим – 2,55 тис. тонн на суму $0,23 млн, а в 2019 році – 14,94 тис. тонн на суму $0,72 млн [85].

Збільшення обсягів транспортування газу та вартості енергетичних продуктів. Послуги аграрного сектора, державні та урядові послуги займають найменшу частку в експорті. Однак спостерігається значне переважання імпорту державних послуг над їх експортом.

Частка інвестиційних товарів у загальному обсязі імпорту товарів до України становить значну частину (за винятком січня-лютого 2017 року, коли спостерігався сезонний приріст імпорту мінеральних продуктів, зокрема енергетичних продуктів під час опалювального сезону). В свою чергу, зростання обсягів імпорту інвестиційних товарів створює основу для економічного зростання в довгостроковій перспективі.

Згідно з підрахунками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України на основі даних Національного банку України (НБУ), перевищення частки імпорту товарів і послуг над їх експортною часткою за період з січня по серпень 2021 року становило 1,12 [86].

Багато сучасних дослідників вказують, що економіка України сьогодні стикається з проблемою відсутності резервів для досягнення позитивного

торговельного балансу. Вважається, що такі резерви були вичерпані в 2005 році. Сьогодні збільшення зовнішньої торгівлі забезпечено, але виробничі можливості провідних галузей-експортерів повністю вичерпано. За часів СРСР торгівля товарами здебільшого проводилась у межах об'єднаної території. Наразі Україна має величезний потенціал для продажу своїх продуктів завдяки вигідному геополітичному розташуванню та доступу до моря. Однак зовнішня торгівля України характеризується переважанням імпорту над експортом, при цьому переважають сировинні продукти. Варто зазначити, що експорт країни в основному складається з продукції чорної металургії (близько 40%), хімічної промисловості (близько 15%), харчової промисловості (близько 18%) та машинобудування (12%).

Розвиток міжнародної торгівлі є однією з передумов європейської інтеграції України. Європейський ринок є другим за важливістю після ринку СНД, і з 2014 року він став головним експортним ринком для України. Великобританія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина, Польща, Угорщина та Франція є найбільшими зовнішньоторговельними партнерами України серед країн ЄС.

Відповідно, основні проблеми міжнародної торгівлі в Україні такі:

–сильна попередня орієнтація зовнішньої торгівлі України на країни СНД (до 70%);

–нерівномірний розподіл експортного потенціалу країни;

–переважання матеріалоємного обладнання в експорті інженерної продукції;

–значна сировинна орієнтація українського експорту та суттєва залежність вітчизняних підприємств від зовнішніх ринків збуту, що робить обсяги валютних надходжень вразливими до коливань цін;

–низька конкурентоспроможність української продукції, зокрема через невідповідність європейським стандартам;

–невідповідність української продукції стандартам якості країн ЄС та інших зарубіжних держав;

–припинення перевезень вантажів залізничним та автомобільним транспортом через лінію зіткнення в Донецькій, Луганській, Запорізькій та Харківській областях;

– продовження торговельної агресії з боку Росії (ефект ембарго щодо поставок української продовольчої продукції на її територію, застосування тарифів найсприятливішого національного режиму до українського експорту.

Варто зазначити, що зростання відбувається без зміни технологічної структури економіки та підвищення її рівня інноваційності. Також слід зазначити, що з 2014 року зберігається географічна структура міжнародної торгівлі України, сформована в попередній період. Ознакою сучасного етапу розвитку є переорієнтація частини міжнародних торговельних відносин українських підприємств від Росії до бізнес-партнерів Європейського Союзу та інших іноземних країн. Так, наприклад частка EU28 в загальному експорті українських товарів становила 40,0 % проти 38,8 % у січні-липні 2016 року. Частка країн СНД в експорті товарів з України становила 16,2 % у січні-липні 2017 року (16,4 % у січні-липні 2016 року) [87].

Ще одна загрозлива тенденція в розвитку зовнішньої торгівлі України – це збереження нерівномірного розподілу експортного потенціалу країни. Так відбулася переорієнтація в структурі українського експорту на збільшення частки товарів, вироблених агропромисловим комплексом, порівняно з товарами інших категорій.

Крім того, за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, «експорт України в основному складається з і складається з проміжних товарів з відносно низьким технологічним компонентом – частка високотехнологічного експорту в 2021 році становила лише 5,5 % від загального експорту України».

Низька конкурентоспроможність більшості українських виробників на міжнародному ринку зумовлена невідповідністю якості їх продукції

міжнародним стандартам, застарілою матеріально-технічною базою, високими витратами на одиницю продукції тощо.

У сучасному контексті однією з основних умов ефективного функціонування економіки України є розвиток міжнародної торгівлі шляхом розширення експортного потенціалу країни. Відповідно, стратегічним завданням України є масштабне збільшення її присутності на зовнішніх ринках. Часткова або повна втрата традиційних ринків, що відбулася в останні роки, посилила необхідність пошуку ефективних рішень для розвитку експорту української продукції. Тому необхідно розробити низку заходів для виходу на міжнародні ринки, запровадивши механізми стимулювання інноваційної діяльності на рівні держави. Серед іншого, у середньостроковому плані пріоритетних дій уряду до 2020 року передбачено заснування Hi-Tech Office, мета якого – підтримка та стимулювання інноваційних підприємств і стартапів, надання їм фінансування, необхідних консультаційних послуг та технічної допомоги на всіх етапах їх розвитку: від інноваційної ідеї до кінцевого продукту.

Проблеми розвитку торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом важливо зазначити, що з точки зору експорту ринки ЄС є потенційно привабливими, оскільки є найбільшими серед ринків сусідніх країн України [86]. Крім того, ЄС є великим джерелом інвестицій, необхідних для технологічної модернізації та економічного розвитку України. Все вищезазначене допоможе Україні суттєво покращити перспективи присутності вітчизняних товарів на зовнішніх ринках та зайняти гідне місце в економіці Європейської спільноти.

Висновки до розділу 3

Продовжуючи тему розвитку міжнародної торгівлі та європейської інтеграції, важливо зазначити, що Україна має всі передумови для зміцнення

своєї економічної позиції, зокрема через активне залучення до міжнародних економічних процесів. Це передбачає не лише зростання обсягів торгівлі, а й покращення якості продукції та диверсифікацію експортних поставок.

Одним із стратегічних напрямків є впровадження інновацій та модернізація виробничих процесів. Це дозволить значно підвищити конкурентоспроможність українських товарів на міжнародних ринках, зокрема на ринку ЄС, де вимоги до якості та технологічних стандартів є високими. За умов стабільної підтримки інноваційної діяльності та розвитку науково-технічного потенціалу, Україна може стати не лише конкурентом на ринку сировини, але й гравцем, здатним запропонувати інноваційні рішення в таких галузях, як інформаційні технології, високі технології, аграрний сектор та хімічна промисловість.

Крім того, важливим елементом економічного розвитку є інтеграція до глобальних виробничих ланцюгів, де Україна може стати важливим учасником, завдяки своїм природним ресурсам, кваліфікованій та відносно дешевій робочій силі. Державна підтримка у вигляді субсидій, податкових пільг, фінансування інноваційних стартапів, а також участь у міжнародних виставках і ярмарках є необхідними інструментами для стимулювання експортної діяльності та залучення інвестицій.

Важливою складовою розвитку міжнародної торгівлі є співпраця з ЄС. Європейський Союз залишається одним із найбільших торгових партнерів України, і зважаючи на зміни в глобальній економіці та на геополітичну ситуацію, поглиблення економічних зв’язків з ЄС стає важливою умовою для стабільного розвитку української економіки. Це, зокрема, передбачає підвищення доступності українських товарів на європейському ринку, адаптацію до європейських стандартів та стимулювання експорту високотехнологічної продукції.

Україна також повинна продовжувати роботу над удосконаленням внутрішньої економічної політики, зокрема у напрямі покращення бізнес-клімату, зниження адміністративних бар’єрів та сприяння розвитку

підприємництва. Всі ці фактори разом створюють основу для покращення зовнішньоекономічних позицій України та інтеграції в європейську та світову економіку.

Таким чином, для успішного розвитку міжнародної торгівлі та економічної інтеграції, Україні необхідно здійснити ряд кроків: модернізувати виробництво, збільшити експорт готової продукції, залучити інвестиції, зміцнити співпрацю з ЄС та створити сприятливі умови для розвитку інновацій. Тільки за умов комплексного підходу Україна зможе не тільки підвищити свою конкурентоспроможність на міжнародних ринках, а й забезпечити сталий економічний розвиток у довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну імпортна політика набула нового, критично важливого значення, ставши стратегічним інструментом забезпечення економічної, соціальної та оборонної стійкості держави. Становлення імпортної політики в таких умовах обумовлює необхідність не лише виконання традиційних функцій, а й вирішення низки специфічних проблем, зумовлених викликами воєнного часу.

Передусім, однією з головних цілей імпортної політики є забезпечення економічної безпеки. В умовах руйнування частини виробничих потужностей та інфраструктури держава змушена сприяти постачанню критично важливих товарів. Це стосується енергоносіїв, сировини для військово-промислового комплексу, медикаментів, продовольства та матеріалів для відновлення пошкодженої інфраструктури. Диверсифікація постачальників та адаптація до нових логістичних реалій дозволяють мінімізувати залежність від російських ринків і зменшити вплив зовнішньоекономічних ризиків.

Водночас, імпорт виконує функцію драйвера економічного зростання. Завдяки торговельним відносинам із країнами Європейського Союзу та іншими стратегічними партнерами Україна отримує доступ до сучасних технологій, проміжних продуктів, капітальних товарів і сировини, необхідних для відновлення економіки. Це сприяє інтеграції в глобальні економічні ланцюги та відкриває нові можливості для модернізації національного виробництва.

Ще одним ключовим аспектом є захист конкурентоспроможності вітчизняних виробників. У контексті війни українські підприємства стикаються з величезними труднощами, включно з дефіцитом ресурсів, руйнуванням інфраструктури та зниженням попиту на внутрішньому ринку. Імпортна політика повинна бути збалансованою: з одного боку, забезпечувати доступ до необхідних товарів, а з іншого – сприяти розвитку внутрішнього

виробництва через регуляторні механізми, спрямовані на створення рівних умов конкуренції.

Актуальними проблемами імпортної політики залишаються посилення контролю за імпортними операціями, боротьба з контрабандою, зменшення залежності від імпорту товарів стратегічного значення, а також підвищення ефективності митних процедур. У цьому контексті особливе значення має підтримка міжнародних партнерів, які надають Україні гуманітарну та фінансову допомогу, сприяючи стабілізації економіки.

Імпортна політика в умовах війни також виконує функцію посилення національної єдності, забезпечуючи доступ до критично важливих ресурсів для всіх регіонів країни. Водночас, вона є важливим елементом зовнішньоекономічної дипломатії, зміцнюючи міжнародні зв'язки України та сприяючи її інтеграції у світову спільноту.

Таким чином, у сучасних умовах імпортна політика України виступає не лише економічним інструментом, а й важливим елементом стратегії виживання та відновлення держави. Її подальший розвиток має базуватися на поєднанні короткострокових заходів, спрямованих на подолання наслідків війни, та довгострокових стратегій, які забезпечать сталий розвиток економіки та інтеграцію до світових ринків.

Для успішної реалізації імпортної політики України необхідно сформувати комплексний підхід, який включає кілька ключових напрямів. Перш за все, важливо розробити чітку та прозору стратегію імпортної політики, яка передбачає визначення пріоритетів, постановку конкретних цілей і створення детального плану дій, що забезпечить злагодженість процесів і дозволить ефективно реагувати на виклики сучасної економіки.

Ефективність імпортної політики залежить від тісної координації між різними державними органами. Важливо створити інтегровану систему співпраці між митними, податковими та санітарними службами, а також іншими інституціями, задіяними у процесі регулювання імпорту, що

дозволить уникнути дублювання функцій, спростити адміністративні процедури і підвищити прозорість діяльності.

До розробки і впровадження імпортної політики необхідно залучати представників бізнесу та громадських організацій. Широке обговорення з різними зацікавленими сторонами дозволить врахувати інтереси приватного сектора та забезпечити підтримку суспільства. Це сприятиме створенню збалансованої політики, яка буде орієнтована на довгостроковий розвиток.

Для забезпечення гнучкості та стабільності імпортної політики необхідно впровадити регулярний моніторинг і аналіз її реалізації. Постійна оцінка ефективності заходів дозволить своєчасно виявляти недоліки, вносити необхідні корективи та адаптувати стратегію до змін як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Такий підхід сприятиме покращенню управління процесами імпорту, підвищенню конкурентоспроможності економіки та її стабільному розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Албул С. Минулого року найбільшими імпортерами товарів до України були Китай, Польща та Німеччина. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/economics/2024/01/12/593383_minulogo_roku_naybilshimi.html.

2. Мазаракі А., Мельник Т. Економічна безпека України в умовах російської агресії. *Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*. 2022. Т. 145, № 5. С. 4–28. URL: https://doi.org/10.31617/1.2022(145)01

3. Бестужева С.В. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 268 с.

4. Мельник Т. М., Пугачевська К.С. Імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення. *Економіка України*. 2016. № 4. С. 29-44

5. Так, санкції проти Росії працюють. *EEAS*. URL: https://eeas.eu.com/delegations/ukraine/так-санкції-проти-росії-працюють_uk (дата звернення: 24.07.2024).

6. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 30.05.2018 № 430-р : станом на 3 трав. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-р#Text (дата звернення: 21.07.2024).

7. Економічний суверенітет держави та напрями його правового забезпечення / за ред. О. Ашуркова. Донецьк : Юго-Восток, 2012. 406 с.

8. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну : Закон України від 22.12.1998 № 332-XIV : станом на 31 груд. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14#Text (дата звернення: 23.07.2024).

9. Україна запровадить 56% спецмито на імпорт троянд. *Інтерфакс Україна*. URL: https://interfax.com.ua/news/economic/739095.html (дата звернення: 20.07.2024).

10. Україна перегляне спецмито на імпорт троянд. *Ukraine open for business – Business news from Ukraine*. URL:

https://open4business.com.ua/ukrayina-pereglyane-speczmyto-na-import-troyand/ (дата звернення: 20.07.2024).

11. ЄС запровадив тимчасові антидемпінгові мита на імпорт біодизеля з Китаю. *Minprom*. URL: https://minprom.ua/news/315526.html (дата звернення: 24.07.2024).

12. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 року № 1315-VII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text (дата звернення: 24.07.2024)

13. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2735-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17#Text (дата звернення: 27.07.2024).

14. Про загальну безпечність нехарчової продукції : Закон України від 2грудня 2010 року № 2736-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-17#Text (дата звернення: 27.07.2024).

15. Youn-Suk Kim. Korea’s Technology Policy for Industrialization: Korea Journal of Population and Development, Vol. 26, No. 2, December 1997, pp. 108-112.

16. Імпорт легкових авто у першому кварталі 2021 року: тенденції та індикатори ринку. *Інститут досліджень авторинку. Аналітика та прогнозування*. URL: https://eauto.org.ua/static/documents/Тренди%20автоімпорту%201%20кв.%202021%20року.pdf (дата звернення: 28.07.2024).

17. Витрачати державні кошти на товари внутрішнього виробництва – має стати новою філософією публічних закупівель – Юлія Свириденко | *Міністерство економіки України.* URL: https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=64c80795-388e-49a6-9348-49bbb92fe69f&title=DerzhavniKoshti (дата звернення: 28.07.2024).

18. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text (дата звернення: 28.07.2024).

19. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI : станом на 13 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text (дата звернення: 28.07.2024).

20. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11.07.2001 № 2623-III : станом на 13 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text (дата звернення: 28.07.2024).

21. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143-V : станом на 16 жовт. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text (дата звернення: 28.07.2024).

22. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII : станом на 27 черв. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text (дата звернення: 27.11.2024).

23. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text (дата звернення: 27.11.2024).

24. Стан науково-інноваційної діяльності в Україні в 2020 р. Науково-аналітична записка. Київ : УкрІНТЕІ, 2021, 39 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/ nauka/2021/06/23/AZ.nauka.innovatsiyi.2020-29.06.2021.pdf (дата звернення: 01.08.2024).

25. Зовнішня торгівля товарами та послугами в 2022 році. *Державна служба статистики України* URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat /kat_u/2022/zb/08/zb_zt_ukr_2021.xlsx (дата звернення: 01.08.2024).

26. Посилкіна О., Демченко Н. Гроші та кредит: конспект лекцій. Харків : НФаУ, 2014. 177 с. URL: https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/6241/3/конспект%20лекций_Гр такр_укр_финальный.pdf (дата звернення: 01.08.2024).

27. Соціальна відповідальність бізнесу. Економічна енциклопедія. 3-тє вид. Київ : Вид. центр «Академія», 2003. С. 418-419.

28. Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2006 році : Експертна доповідь», Київ, НІСД, 2006. С. 164-168.

29. Котлер Ф. Маркетинговий менеджмент підручник. Київ : Хімджест, 2008. 720 с.

30. Бай С., Римар І. Соціальна функція підприємства. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2011. № 7(2). С. 11–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2011_7(2)__4 (дата звернення: 02.08.2024).

31. Радченко Г. Внутрішні інтереси Польщі та дружба з Україною. Чи може зернова суперечка зруйнувати польсько-український альянс. Розповідає Геннадій Радченко. *Forbes.ua.* URL: https://forbes.ua/svit/dopomoga-ukraini-u-viyni-proti-rf-ne-skasovue-vnutrishni-interesi-polshchi-chi-mozhe-zernova-superechka-zruynuvati-polsko-ukrainskiy-alyans-rozpovidae-gennadiy-radchenko-26092023-16258 (дата звернення: 02.08.2024).

32. Війна та санкції б'ють по Росії: рубль знецінюється, ціни ростуть, а росіяни економлять. Але цього недостатньо. Що може дійсно вдарити по економіці РФ. *Forbes.ua.* URL: https://forbes.ua/svit/znetsinennya-rublya-i-zrostannya-tsin-v-rosii-30082023-15723 (дата звернення: 02.08.2024).

33. Generalized System of Preferences (GSP). United States Trade Representative. URL: https://ustr.gov/issue-areas/trade-development/preference-programs/generalized-system-preference-gsp (date of access: 03.08.2024).

34. Платонова І.О. Теоретичні засади механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13-14. С. 125-129

35. Кучерявенко М., Ханова Р. Навчальний посібник з податкового права. Харків : Право, 2024. 495 с.

36. Капуш І. Сутність та правова природа особливих видів мита. Митна справа. 2006. № 5. С. 28-33

37. Прокопенко В., Козлова Д. Митні платежі в Україні: зміст, особливості. Митна справа. 2013. № 4. С. 50-56.

38. Угода про захисні заходи : Угода Світ. орг. торгівлі від 15.04.1994 : станом на 15 січ. 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_016#Text (дата звернення: 04.08.2024).

39. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну : Закон України від 22.12.1998 № 332-XIV : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14#Text (дата звернення: 04.08.2024).

40. Титаренко Л.М. Міжнародна економічна політика України: сучасні виклики та перспективи. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2018. Випуск 22. С. 114-118

41. LibreTexts. Добровільні обмеження експорту (VER): вплив цін на великі країни. *LibreTexts – Ukrayinska*. URL: https://ukrayinska.libretexts.org/Соц% (дата звернення: 08.08.2024).

42. Пирожков С.І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки. Київ : НІПМБ, 2003. 42 с.

43. Пазізіна С. Концептуальні засади політики імпортозаміщення. *Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету «Наука молода»*. 2011. № 15-16. С. 122–125.

44. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту : Закон України від 22.12.1998 № 330-XIV : станом на 31 груд. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text (дата звернення: 08.08.2024).

45. Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» від 22.12.1998 № 331-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14#Text (дата звернення: 08.08.2024).

46. Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» від 22.12.1998 № 332-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14#Text (дата звернення: 08.08.2024).

47. Огляд продовольчої безпеки та політики – Kyiv School of Economics. *Kyiv School of Economics*. URL: https://kse.ua/ua/oglyad-prodovolchoyi-bezpeki-ta-politiki/ (дата звернення: 09.08.2024).

48. Зовнішня торгівля України товарами за І квартал 2024 рік. *Державна служба статистики України*. URL: https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-i-kvartal-2024-roku (дата звернення: 09.08.2024).

49. Литвинюк А. Значення офшорингу та аутсорсингу у сучасному глобальному поділі праці. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Т. 2, № 110. С. 162-163.

50. United Nations Conference on Trade and Development. *UNCTAD*. URL: https://unctad.org (date of access: 10.08.2024).

51. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / ред. Ю. Кіндзерський. Київ : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2009. 928 с.

52. Політична економія : підручник / ред. А. Щетинін. Київ : Центр учб. літ., 2011. 477 с.

53. Liang N. Beyond import substitution and export promotion: A new typology of trade strategies. *Journal of Development Studies*. 1992. Vol. 28, no. 3. P. 447-472. URL: https://doi.org/10.1080/00220389208422241.

54. Grabowski R. Import Substitution, Export Promotion, and the State in Economic Development. *The Journal of Developing Areas*. 1994. Vol. 28, no.4, P. 535-554. URL: http://www.jstor.org/stable/4192386 (date of access: 10.08.2024).

55. Пазізіна К., Пазізіна С. Імпортозаміщення в системі забезпечення економічних інтересів України. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 2. С. 42-45.

56. Пріоритети політики імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України: Аналітична доповідь / за ред. Я.А. Жаліла. Київ : НІСД, 2012. 71 с.

57. Мельник М.І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій: Монографія. Львів: ІРД НАН України, 2012. 568 с.

58. Сухоруков А., Крупельницька Т. Перспективні напрями та інструменти політики імпортозаміщення у промисловості України: Аналітична записка. Київ : НІСД, 2013

59. Геєць В., Семиноженко В. Інноваційні перспективи України: Монографія. Харків: Константа, 2006. 272 с.

60. Платіжний баланс України. *Minfin*. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/2000 (дата звернення: 20.09.2024).

61. Структура зовнішньої торгівлі послугами за видами. *Державна служба статистики України* URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/ztp_ kv/ztp_kv_u/arh_ztp_kv2021_u.htm (дата звернення: 20.09.2024).

62. Проблеми та перспективи розвитку стратегічних галузей промисловості України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/problemy-ta-perspektyvy-rozvytku-stratehichnykh-haluzey-promyslovosti (дата звернення: 21.08.2024).

63. UNHCR, the UN Refugee Agency. *UNHCR*. URL: https://www.unhcr.org/ (date of access: 22.09.2024).

64. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. *Центр Разумкова*. URL: https://razumkov.org.ua/statti/sektor-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny (дата звернення: 22.09.2024).

65. Підсумки діяльності IT Ukraine. *Асоціація «IT Ukraine»*. URL: https://itukraine.org.ua/report/pidsumki-diyalnosti-it-ukraine-2021/ (дата звернення: 22.09.2024).

66. Великі технології, велике майбутнє: в чому успіх українського IT?. *European Business Association*. URL: https://eba.com.ua/ukrainian-it-what-is-the-key-to-success/ (дата звернення: 01.10.2024).

67. НБУ очікує скорочення реального ВВП щонайменше на третину у 2022 році. *Mind.ua*. URL: https://mind.ua/news/20239700-nbu-ochikue-

skorochennya-realnogo-vvp-shchonajmenshe-na-tretinu-u-2022-roci (дата звернення: 05.10.2024).

68. World economic outlook. *International Monetary Fund*. URL: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/04/19/world-economic-outlook-april-2022 (date of access: 05.10.2024).

69. Vasyltsiv, T., Mulska, O., Panchenko, V., Kohut, M., Zaychenko, V., & Levytska, O. Technologization Processes and Social and Economic Growth: Modeling The Impact And Priorities For Strengthening The Technological Competitiveness Of The Economy. *Regional Science Inquiry*. 2021. Vol. 13, № 1. P. 117-134. URL: http://www.rsijournal.eu/ARTICLES/June_2021/9.pdf (date of access: 05.10.2024)

70. Voznyak, H., Pelekhatyy, A. Participatory budgeting as a tool for the implementation of the fiscal policy of regional development of Ukraine. *Economic annals-XXI*. 2018. Vol. 167. P. 53-57. URL: https://ea21journal.world/wp-content/uploads/2022/02/ea-V167-11.pdf (date of access: 05.10.2024)

71. Younsi M., Nafla A. Financial Stability, Monetary Policy, and Economic Growth: Panel Data Evidence from Developed and Developing Countries. *Journal of the Knowledge Economy*. 2017. Vol. 10, № 1. P. 238–260. URL: https://doi.org/10.1007/s13132-017-0453-5 (date of access: 05.10.2024)

72. Зовнішня торгівля України товарами у 2022 році. *Державна служба статистики України*. URL: https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-u-2022-rotsi (дата звернення: 10.10.2024).

73. Зовнішня торгівля України товарами у І півріччі 2024 року. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2024/08/17.pdf (дата звернення: 10.10.2024).

74. Товарообіг України за 9 місяців 2024 року. *Дія.Бізнес*. URL: https://business.diia.gov.ua/news/tovaroobih-ukrainy-za-9-misiatsiv-2024-roku (дата звернення: 22.10.2024).

75. Про затвердження Державної цільової науково-технічної програми розвитку авіаційної промисловості на 2021-2030 роки : Постанова Каб. Міністрів України від 01.09.2021 № 951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/951-2021-п#Text (дата звернення: 22.10.2024).

76. Соколова О. М. Роль технологічної структури переробної промисловості у забезпеченні інноваційної моделі розвитку економіки України. *Підприємництво та інновації*. 2021. № 16. С. 39–45. URL: https://doi.org/10.37320/2415-3583/16.6 (дата звернення: 30.10.2024).

77. Реалізація та управління проектами енергетики. *IKNET*. URL: https://iknet.com.ua/uk/article/funding-programs (дата звернення: 30.10.2024).

78. Україна: харчова промисловість. *Велика Українська Енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/Україна:_харчова_промисловість (дата звернення: 30.10.2024).

79. Скільки ягід імпортувала Україна за 8 місяців 2022 року? *Журнал Ягідник*. URL: http://www.jagodnik.info/skilky-yagid-importuvala-ukrayina-za-8-misyatsiv-2022-roku/ (дата звернення: 01.11.2024).

80. Sachs J., Larrain F. Macroeconomics in the Global Economy. USA : Pearson plc, 1996. 778 p.

81. Дахно І. Міжнародна торгівля : навч. посіб. Київ : Міжрегіон. Акад. упр. персоналом, 2003. 293 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mz4_9.pdf (дата звернення: 02.11.2024).

82. Дунська А. Р., Локота А. Г. Проблеми та перспективи розвитку міжнародної торгівлі ліцензіями в Україні. Київ : Економічний вісник НТУ «КПІ». 2015. № 12. С. 90-96.

83. Дефіцит зовнішньої торгівлі України товарами перевищив торік $27 млрд. *Financial Club*. URL: https://finclub.net/news/defitsyt-zovnishnoi-torhivli-tovaramy-perevyshchyv-torik-usd27-mlrd.html (дата звернення: 03.11.2024).

84. Голіков О., Довгаль О. Міжнародні економічні відносини. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 464 с.

85. Статистичний експорт та імпорт товарів. *Державна Митна Служба*. URL: https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri (дата звернення: 06.11.2024).

86. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України*. URL: http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=354d699d-4648-4112-a81a-919a80555fb7&tag=TendentsiiRozvitkuZovnishnoiTorgivliUkrain (дата звернення: 06.11.2024).

87. Зовнішньоекономічна діяльність : статистичний щорічник України. *Державний комітет статистики України.* URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2009/zd/ztt_ES/ztt_ES_u/ztt_ES16_u.htm (дата звернення: 06.11.2024).

Декларація

академічної доброчесності здобувача

вищої освіти ЗНУ

Я, Давиденко Пилип Олександрович, студент 2 курсу магістратури, форми навчання денна, факультету економічного, спеціальності_051 «Економіка», адреса електронної пошти philipdavydenko@gmail.com:

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Загальні цілі та актуальні проблеми імпортної політики України» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям *академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою* Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ Давиденко П.О.
Дата_____ Підпис_____ Селіщева А.В.